

Baron se zvrne v jamo, katero pandurji zaspo nemudoma. Trenk pa se spomni besed starega cigana, se zahvali Bogu ter pohiti s pandurji k vojski.

Ko se je vrnil, je ujel še komaj toliko časa, da je uredil svojo prtljago; kajti vojska se je bila že vzdignila iz taborišča pri Donauwörthu pod generalom Traunom, kateremu je bil izročil vodstvo princ Karol, ker je moral sam oditi na Dunaj. Skozi Gorenje Palatinsko je prišla avstrijska vojska na Češko dne 24. kimavca leta 1744.

(Dalje prihodnjič.)



Ženitna ponudba.

Spisal Premec.

I.



ilo je krasno pomladno jutro.

Po skrbno urejenem vrtu, ki se je širil poleg Graparjeve gostilnice v B*, in na katerem so rože prav bujno poganjale prve žametaste cvetove, sta se izprehajali dve mladenki, obe hčeri Graparjevi.

Starejša, Vikica, je bila videti nekam otožna. Z drobnimi svojimi prsti je utrgala semtertja duhteč cvet, pritisnila vsakega k prejšnjemu, pomešala med-nje kaj zelenega in povila vse s tankim svilenim koncem.

Tako narejeni pisani šopek je nekoliko časa ogledovala, se ozrla s svojimi globokimi, temnimi očmi v sestro Dragico, pa izpregovorila z nekako trudnim, poltihim glasom:

»Glej to cvetje! Kako je doslej veselo raslo, se pojilo z jutranjo roso in se naslajalo s solnčnimi žarki; bujno je uspevalo v svoji prostosti — a zdaj bode moralo kmalu poginiti v zaduhlem zraku moje sobe. Nekoliko dni še, pa je vrže roka človeška celo tja na smetišče!«

»Ah, moj Bog,« vzklikne Dragica, »kam bodeš zopet zašla s svojo sentimentalnostjo! Že ves ta čas, kar si nevesta, ti ne roji družega po glavi, kakor smrt. Cele dolge govore govoriš s svojimi cveticami, s ptiči, celo z mačkom in psom. In kar je najlepše, celo ubogega drevja ne pustiš v miru ter se meniš z razpokanimi debli naših jablan in jim tožiš nesrečo svojo.«

»In glej, prav táka usoda čaka mene,« nadaljuje Vikica, ne meneč se za karanje sestrino. »Ni še dolgo, kar sem rasla tudi jaz veselo

in prosto, a zdaj me že drže zaprto v temi, in kmalu, kmalu pride nekdo, ki me porine tja ven v nesrečno življenje!»

»O jej, jej, kako lepo, kako ginljivo! Prav kakor v romanih! Ah, ah!» se norčuje Dragica.

»Očitaj mi sentimentalnost, ali kar hočeš,« odvrne resno Vikica. »Saj srce mi vendar pravi, da bo moja uloga v življenju žalostna, da me čaka trd boj. In kdo ve naprej, ali ta boj tudi prebijem? — Moj Bog, kar mraz me pretresa, ko vidim, da je odločilni trenotek tako blizu!»

»Ah, ti se ga bojiš — tega trenutka,« pravi Dragica. »Jaz pa bi si ga želela, ako bi bila na tvoji stopinji. Še enkrat povem, da si rojena pod srečno zvezdo, in nikakor ne dvomim, da te čaka veselo življenje, in da postaneš spoštovana in ugledna gospa!«

»Kdo to verjame!« se nasmehne bridko Vikica.

»Jaz!« odgovori odločno Dragica. »Dragotin se mi ne vidi napačen človek. V kratkem pozabiš tiste otročarije, ki si jih imela za tako resne, in videla bodeš, da bo vse prav!«

Vikica za hip ničesar ne odgovori.

Šele, ko sta stopali proti hiši, pravi zopet melanholično:

»Vendar bi rajše stopila v samostan! Zdaj še ni prepozno, da bi le oče hotel!«

»Svetujem ti, da ga ne nadleguješ s takimi sanjarijami,« odgovori Dragica, »ako ga nočeš spraviti v slabo voljo!«

Vikica vzdihne.

Ko sta stopili v vežo, jima udari nasproti duh raznega peciva in cvrtja, ki se je že danes pripravljalo za svatovščino.

V kuhinji se je vrtelo kuharic in dekel, da je bila druga drugi na potu. Domači hčeri se nista zmenili za vse to. Molče sta stopali v gornje nadstropje. Vikica je potem nesla šopek v svojo sobico, ga vtaknila v kupico vode ter prišla takoj za sestro v sobo, kjer so šivilje vprav dokončavale svoje delo.

Tam so švigale razne šale, nedolžne in osoljene, vse vprek. In Vikica je tukaj nekoliko pozabila sama sebe ter se včasih celo nasmehnila . . .

Drugo jutro s prvim vlakom se je pa s sestro in materjo peljala na Reko. Tam so nakupile še nekaj potrebnih reči za svatovščino. Popoldne pa so obiskale še bližnjo, vedno mlado Opatijo s tistim krasnim lavoričjem in prebujnim eksotičkim rastlinjem, pa tudi s tistimi šablonskimi vilami in moderno-slanimi hoteli. Večerni vlak jih je zopet pripeljal domov.

II.

Bilo je dva dni pozneje.

Pred gospodarjevo gostilnico je stalo več voz in vozičkov. Nekateri od njih so bili ozaljšani s smrekovimi vršički, na katerih so se zibale v rahli jutranji sapi trobojne zastavice, a na drugih so bili pogrjnjeni leseni sedeži z volnenimi pregrinjali. Med njimi pa se je šeperila tudi mogočna kočija; vse na njej se je svetilo in lesketalo, kakor da je vprav došla iz mestne kolarnice — in vendar se je v njej vozil že oče današnjega ženina, pokojni Kovač, pred tridesetimi leti po svojo nevesto, in zdaj je čakala, da dovede tudi sinu v hišo novo gospodinjjo.

Med vozovi so se gnetli vozniki vsake vrste, ta majhen in čokat, drugi dolg in suh, tretji srednje rasti, a rejenega trebuščka in visečega podbradka ter na moč rdečeličen; vsi pa so stopali danes mogočno in ponosno v svetlo nalikanih, visokih črevljih in z dolgimi smodkami v slinastih ustih. Iz stranskih žepov njih novih, kratkih jopičev pa je molelo še vsakemu po nekaj slamic, zaloga za poznejše čase in potrebe.

V hiši je vse šumelo svatov. Okoli dolgih miz so posedali ali postajali okoli oken ali stopicali po kameniti veži.

Dasi je bilo v jutro, vendar se je že cedilo vino od miz. Slišal se je smeh, tu glasno govorjenje, tam poltiho šepetanje. Bili so vmes živi mladeniči, a tudi resni možaki, skrbne matere, a tudi drobne hčericice, da, celo otroci. Res, lepo število jih je bilo! In vesel jih je bil Grapar.

Dasi sicer redkobeseden, je vendar danes ogovarjal vsakoga. Celo najbolj oddaljenim sorodnikom, katerih nikdar ni rad videval pri hiši, je privoščil danes prijazno besedo.

Graparjeva gostilnica je slovela daleč na okoli kot najboljša. V prejšnjih časih, ko še ni bilo tod železnice, in pozneje, ko so jo začeli graditi, se je smehljala sreča Graparju tako, da je postal najbogatejši v vasi, in da je zaslul celo daleč tja čez ozke mejice domačega okraja. Bil je mož stare korenine, trd, neizprosen. V hiši je gospodaril le on, in žena in otroci ter služinčad so morali slepo slušati vsako njegovo povelje, prenašati voljno vsako sitnost njegovo. In teh ni bilo malo! Šole ni bil videl nikdar, a znal je brati in pisati; priučil se je bil vsega sam. Znal je ceniti vsako učenost, in njegove tri hčere, od katerih je bila starejša že omožena z nekim pivovarjem na Dunaju, so bile vzgojene v najboljših zavodih.

Ljubil je svoje otroke, dasi tega ni kazal očitno, a vprav ta ljubezen je bila včasih kriva, da ni prave zadel. Kadar je hčere oddajal, je bil prepričan, da se morajo omožiti tako, kakor hoče on, ker on sam jim želi najboljše. V teh rečeh je morala tedaj veljati njegova!

Dasi je bil mož v vsakdanjem svojem življenju skromen in varčen, da, celo skop, vendar ni ščedel ob posebnih prilikah. Tako se je tudi zgodilo, da se je sešla ogromna množica svatov na dan poroke druge hčere njegove, Vikice . . .

V svoji sobici v prvem nadstropju je slonela ob nizkem naslanjaču nevesta. Z levico si je podpirala snežnobelo čelo, a v desnici je stiskala robec, s katerim je potegnila zdaj pa zdaj preko oči, iz katerih so neprenehoma silile solze. Zadnji čas je bil, da bi si odela dolgo, snežnobelo poročno oblačilo, katero je bilo raztegnjeno po postelji. Toda kadar ji je obviselo oko slučajno na krilu, jo je stresal mraz, da jo je zaskalelo do mozga. Od spodaj gori ji je donel na ušesa vedno naraščajoči šum. Zdelo se ji je, kakor bi se vsi rogali njeni zapuščenosti, njeni osamelosti in nesreči . . .

Tedaj so se odprla na rahlo vrata. V sobo stopi njena mati. Molče položi desnico hčeri okoli vratu in ji zre v objokani obraz. Ali tudi njej se hipoma udero solze po velem licu. Nekoliko časa sta stali tako, a na mah se izvije Vikica iz objetja materinega. Poljubi jo na čelo, rekoč:

»Hvala vam, mama, za sočutje!«

In kakor da so jo solze materine ojačile, prime resignirano dolgo belo oblačilo in se začne opravlјati.

V sobo pride Dragica, takoj za njo šivilja, in kmalu je bilo dokončano tudi to delo . . .

Nedolgo potem se je vila dolga vrsta svatov proti vaški cerkvi. Ob potu so postajali ljudje, tu poedinci, tam v gručah. Vsem je pa sijala raz obraz navadna banalna radovednost. Otročaji so jo udrli v cerkev pred svati, in poln jih je bil vsaki kot. Za njimi so prihajale sključene ženice in postarne device, da so se še dolgo potem menile, kako tih, kako nerazločen je bil nevestin »da«, in pa, kako je bila bleda, prav kakor bi ji bila stala smrt za hrbtom, a je ne bi čakalo veselo življenje pri tako čvrstem in bogatem možu . . .

Iz cerkve je stopala ob svojem ženinu. Ta je bil danes komaj izpregovoril nekoliko besed z njo, a zdaj je stopal zopet nem poleg nje. Bil je visokorastel, širokih prsi in gosposko oblečen, a videti je bil nekam neokreten. Njegovo vlažno, vodeno oko je begalo s predmeta na predmet, nikjer se ni moglo pomuditi dolgo. Z desnico si

je vihal neprenehoma nekoliko kratkih in redkih brčic, kakor bi jih hotel podaljšati siloma, a levico je držal stisnjeno na hrbtu. Lep se pač ni mogel imenovati ta ženin, a grd tudi ne; bil je pa bogat . . .

Ko so došli domov, jih je že čakala bogato obložena miza . . .

— Drugo jutro, ko se je začel delati dan, in ko se je že oglašala kukavica iz bližnjega bukovja, so odhajali zaspani svatje; razpršili so se na vse štiri vetrove.

Tudi ženin je sedel z nevesto v kočijo. Ta se je še enkrat ozrla po rojstni hiši, podala očetu roko, objela mater in sestro . . . stisnila duhteči robec na obraz . . . in potegnila sta konja, veselo prhajoča v sveži jutranji vzduh . . .

III.

Tam jeseni je bil dobil Rožič, sosed Graparjev in posestnik parnega mlina v B*, novega knjigovodjo. Ta je bil mlad človek, morda kakih sedemindvajsetih let. Bil je srednjega, vitkega stasa, podolgovatega in bledega obraza z izredno lepimi modrimi očmi. Lase je imel kodraste in ob vsaki priliki in nepriliki je ril s prsti med njimi, da so se kodri lepše krožili in zvijali, in da jih je bilo lepše videti. Za ženske oči je bil ta mladenič ustvarjen kakor nalašč, in pravili so, da si je bil te svoje prednosti tudi popolnoma v svesti. Nosil se je vedno okusno in elegantno.

Takoj, ko je nastopil novo svojo službo, je vprašal za hrano pri Graparju. Dobil jo je.

Obedovala sta z Graparjem navadno sama, le včasih se je pridružil kak potujoč agent. Početkoma je posedal knjigovodja po obedu le malo časa; zdelo se mu je dolgočasno in pusto. Grapar je govoril le malo, on še manj.

Toda predrugačilo se je kmalu. Vikica in Dragica, kateri sta tičali navadno v svoji sobi, ali pa v kuhinji, sta si znesli šivalne svoje potrebščine v gostilniško sobo, ko je pritisnil mraz, da ni bilo treba zgoraj kuriti posebej. Tu sta često presedali pri delu po cele popoldneve.

Tedaj se je pa začel tudi knjigovodja po obedu naslanjati na naslanjalo svojega stola. Potegnil je navadno vselej smodko iz žepa, jo prižgal ter puhal goste oblake dima proti stropu. Včasih je pa zakrožil ustnice, odprši jih na pol, da so smukali iz njih drobni kolo-barčki dimovi drug za drugim, vedno se širili, dokler se niso raztrgali in raztopili v lahko meglico. On pa je skozi tanko to tančico na pol meže opazoval skozi dolge svoje trepalnice deklici. Tako je ostajal,

dokler mu ni bilo iti v pisarnico. — Toda začel je zahajati h Graparju tudi takoj po končanih urah in ostajal je cele večere.

Deklici sta se ga kmalu privadili. Kadar je Grapar vstal in odšel po svojih opravilih, je prisedel k njima knjigovodja, jima pripovedoval to in ono, včasih celo kako dogodbeno iz svojega življenja, ki naj bi ga predstavila deklicama v kolikor možno lepem svitu. V kratkem je bil z njima tako znan, da se je vrtel kakor domač tudi po kuhinji, ko je imela katera tam opraviti. Mati Graparica je bila dobra ženica. Vedno je gibala, vedno delala, a vseč so ji bile tudi šale, katere je znal knjigovodja stresati kar iz rokava.

Graparju sicer ni bilo posebno po volji, da se oni smuče vedno okoli hčera, ali molčal je, ker mu niti na misel ni prišlo, da bi katera morda imela kako skrivno naklonjenost do tega človeka . . .

Tako je prišel sveti večer. Od vseh strani so vreli ljudje k polnočnici. Tudi z Graparjevine sta stopali Vikica in Dragica proti cerkvi, katera je nocoj že od daleč blestela v nenavadni bleščobi. Iz temnih lin je donel glas božičnih zvonov daleč tja čez sneženo ravan, na kateri se je zdaj pa zdaj zazibala goreča plamenica nalik daljnji utrinjajoči se zvezdi. Okoli vsake pa se je gnetla gruča veselih ljudi . . .

Božična noč je posebno ustvarjena, da se bude v človeškem srcu mehka čutila, da je bolj nego sicer dovzetno različnim vtiskom.

Molče sta Graparjevi stopali dalje. Poleg njiju pa je hodil knjigovodja. Tudi njemu je nocoj nedostajalo šal, in postal je hipoma sentimentalen.

Vikica se je nehote ozrla vanj, a takoj je povesila oko, ko je začutila, da je uprt pogled njegov na-njo.

Tedaj ji je pa neko nepoznano sladko čustvo bliskoma šinilo po vseh udih. Njegova roka se je bila rahlo dotaknila njene nizdolu viseče desnice, njegovi prsti pa so se bili tako lahko, tako mehko ovili njene dlani, da je ni mogla odtegniti.

Nekoliko časa sta stopala tako. A tedaj se je Dragica zdramila. Siloma se je otresla melanholije in zasmijala se je glasno; ona dva pa sta mislila, da se smeje njima. Naglo sta si odtegnila roki in začela sta prisiljen pogovor.

Toda že so bili pri cerkvenih vratih.

Deklici sta pokleknili v prvo klop. Dragica se je takoj utopila v molitev, a Vikica ni mogla nocoj moliti. Vedno in vedno je čutila rahli pritisk roke njegove, čutila neko sladko razburjenost, in večkrat ji je ušel pogled tja na moško stran, kjer je stal naslonjen ob kamenitem stebri knjigovodja. In vsakokrat sta se ujela njiju pogleda . . .

Potekali so dnevi drug za drugim, a od onega večera sta si Vikica in knjigovodja stiskala roki ob vsaki ugodni priliki. Ako jo je našel samo v sobi, ali v kuhinji, ali na potu, takoj je prihitel, da se je dotaknil roke njene. In ona mu ni branila nikdar, še vračala mu je pritisk njegovih prstov.

Tako sta vedela, da si nista v srcih popolnoma tuja; toda govora o ljubezni ni še bilo med njima.

Nekega večera pa sta bila dolgo sama v gostilniški sobi. Grapar je bil odšel po kupčiji, in niso ga še pričakovali nocej. Dragica je imela nekaj opravila v gornjih prostorih, a mati je dremala v kuhinji za ognjiščem. Gostov tudi slučajno ni bilo.

Vikica je položila šivanje v naročaj, a on jo je takoj prijel za roko, in ni mu je odtegnila. Tedaj jo je pa potegnil k sebi, ovil desnico svojo okoli belega njenega vratu, in prvi poljub je trepetal na vročih njenih ustnicah.

»Za božjo voljo, kaj pa delate?« je vzkliknila, oprostivši se njegovih rok. »Ako bi vas bil kdo videl?«

Ali videl ju ni nihče, in to je dobro vedel knjigovodja. Potegnil jo je zopet k sebi in poljubljal ji je ustnice, oči, čelo, vrat . . .

»Ali me imaš kaj rada?« ji je šepetal na drobno ušesce, in tudi tja je položil žareče svoje ustnice.

Ona mu ni odgovorila, pa kakor bi trenil, je ovila roke svoje okoli njegovega vratu, toda le za trenotek, potem se je iztrgala in zbežala naglo v svojo sobo . . .

* * *

Neko jutro, ko je burja dokaj občutljivo silila skozi najdebelejšo obleko, so se odprla zgodaj vežna vrata pri Graparju. V njih se je pojavil Grapar sam, a takoj za njim se je zavijala Vikica tesneje s svojo dolgo volneno ruto. Pri tožnem svitu male brleče leščerbe je bilo videti, da je bila vsa objokana in nenavadno bleda.

Grapar nekoliko postoji, obrne se proti hčeri, pa pravi:

»Glej ta prag! Ako hočeš še kdaj stopiti črezenj, bodi pametna, pa poslušaj mene! — Dokler te ne pokličem, mi ne hodi domov!«

Njegov obraz je bil pri teh besedah tako resen, njegov glas tako trd, da je čutila Vikica, da tukaj ni ugovora. Uklonila je glavo in molče je stopala za njim . . .

Pred hlevom je stal naprežen konjič v malem novem koleslju. Kakor brez čuta je sedla na voz, hlapec je pognal, in šlo je v skok po široki cesti. Še pred poldnevom je dospela v P., kjer jo je sprejela v varstvo teta, sestra očetova.

Grapar je bil danes slabe volje, kakor malokdaj. Ni je imel prijazne besede za nikogar, in trepetala je pred njim celo žena, Dragica pa se je skrivala v gornjih prostorih, da mu ni prišla pred oči.

Kaj se je bilo zgodilo?

Sinoči je Grapar nekaj iskal v Vikičini sobi in slučajno je odprl tudi miznico, v kateri je tičal ključ. Pozabila ga je bila Vikica vtakniti k sebi. Notri je ležalo razmetanih nekaj vzorcev, a na vrhu je bil kupček pisem. Grapar prime kar prvo v roko, in glej, iz njega pade slika. Pogleda jo in prebledi; bila je dobro zadeta slika knjigovodjeva. Naglo razgane list, in kmalu mu je bila znana vsa spletkina Vikičina.

No, posledica je bila, da je morala ona takoj od doma.

Vikica in knjigovodja nista mogla na samem toliko govoriti, kolikor bi bila rada, zato sta si dopisovala. Donašal ji je on vsaki dan list za listom in ga puščal na dogovorjenem prostoru, a tam je navadno našel drugi dan tudi odgovor.

Tako sta bila do dobra zmenjena, kako hočeta delovati, da dosežeta svoj smoter pri očetu . . .

Še istega dne je stopal Grapar k sosedu Rožiču. Našel ga je pišočega v svoji sobi.

»Kaj pa je tebe prineslo, Grapar? Dolgo te že nisem videl pri meni!« ga ogovori Rožič, ponudivši mu stol.

Grapar sede.

»Eh, same sitnosti, prijatelj, same sitnosti. Toda oprosti, da te vprašam, koliko pa ima ta tvoj knjigovodja na mesec?«

Rožič se zasmije.

»Kaj, ali je tudi tebi že dolžan? Mene vendar ne misliš terjati namesto njega?«

»Ne, to ni,« odgovori Grapar. »Poglej tukaj, na-te se zanesem, da bodeš molčal, ker te poznam.«

Rekši vzame iz žepa uplenjena pisma ter jih predloži Rožiču. Ta jih površno pregleda, položi drugo za drugim na mizo, kakor bi skladal bankovce, pa reče:

»A, tako! Ti bi tedaj rad vedel, ali mu jo lahko daš brez skrbi ali ne?«

Grapar poskoči, toda takoj se spomni, da je v drugi hiši. Siloma zaduši kipečo jezo in reče navidezno mirno:

»Tudi ako bi imel tisočak na mesec, je ne dobi! Toda, prosil bi te, odslovi ga! Spodi ga, da mi ne bode več lazil okoli hiše, in moja hvaležnost ti ostane večna!«

Rožič nekoliko pomisli, potem pa odgovori:

»Zdaj mi je še nekoliko časa neizogibno potreben, po dveh ali treh mesecih pa pojde gotovo! — Toda to bo jako malo pomagalo! Svetujem ti, ako hočeš imeti mir — omoži hčer!«

Grapar izprevidi, da je ta recept najboljši, zato naglo odgovori:

»Saj bi jo, toda kje vzamem ženina? Ali naj ga s kljuke snamem?«

»H-m, ženin se kmalu dobi!«

Rožič nekoliko premišljuje, kakor bi nekaj iskal v spominu, a kmalu nato stopi počasi proti majhni mizici, stoječi v kotu. Tam potegne iz predala zadnjo številko »Slovenskega Naroda«, pokaže Graparju zadnjo stran ter mu veli:

»Na, beri!«

Grapar vzame list in bere:

Ženitna ponudba.

Trgovec na deželi, star 27 let, lepe zunanjščine, z dvema dobro založenima in dobro obiskovanima prodajalnicama, se želi poročiti z gospodično z dežele, ki bi mu prinesla do 10.000 glđ. dote. Molčečnost se zagotavlja. Pismene ponudbe pod šifro: D. G. upravništvu tega lista . . .

Ko prebere, zre zamišljeno pred-se, potem pa izpregovori:

»Ne, Rožič iz te moke ne bo kruha. Ali smo se mi tako ženili?«

Ta ga zavrne:

»Ali misliš, da se ni še nihče poročil na tak način? Pač ti je malo znan svet! Najboljši zakoni se sklepajo tako! Mož, pravi mož, kateri ima glavo svojo pri svojem delu in skrbi, da bi mu šlo vse po sreči, ta pač nima časa, da bi se vdal tistemu nezrelemu ljubkovanju in sanjarjenju; on je praktičen in po praktični poti si išče tudi družice. Jaz bi takega zeta vsekakor raje videl, nego po golobje zaljubljenega sanjača. In povem ti, da jih poznam mnogo, ki so se tako oženili in so zdaj popolnoma zadovoljni in srečni v zakonu. — Sicer pa se lahko sam prej prepričaš, ali je kaj na tem, ali ne. Piši mu in oglej si najprej stanje njegovo, potem pa odloči!«

Grapar ga je dokaj neverno poslušal, a naposled je vendar priznal:

»Morda je pa vendarle res kaj na tem!«

(Dalje prihodnjič.)



Ženitna ponudba.

Spisal Premec.

(Dalje.)



Dругi dan je Grapar zamišljeno taval po hiši. Nobeno delo mu ni hotelo prav izpod rok. Nekako nezadovoljen je bil sam s seboj; in kar se že dolgo ni bilo zgodilo — sedel je že dopoldne brez vsakega dela za pečjo. Naslonil je glavo v desnico in strmel v rdečkasti plamen, ki je švigal skozi odprtino malih vratc pri peči.

»Hm, najboljšo bo tako,« je mrmral med zobmi. »Ko se je že tako daleč izpozabila, pač ni druge pomoči! . . . Naj jo zaprem, kamor hočem, naj jo pošljem, kamor hočem, taki že zvijejo in najdejo pota, da nadaljujejo spletke. In kaj vse lahko nastane iz tega! Še sramota bi prišla nad spoštovano mojo hišo, in potem naj mu jo vržem v naročje — temu gosposkemu beraču, temu pridaniču! Ha, brez stalne službe, z borimi štirimi desetaki na mesec in z dolgovi, kolikor ima las na glavi, pa si upa seči tako daleč! Moj Bog, kam smo prišli dandanašnji! In da se je moja hči izpozabila tako daleč! Prav začarati ji je moral!« . . .

Dolg je bil še današnji Graparjev monolog, a konec je bil, da je vstal in si pripravil na mizi pero in črnilo. Še je premišljal, še se ni mogel odločiti, a potem je stresel z glavo, kakor bi hotel vso krivdo odvaliti od sebe, in zapisal je s tresočo roko ta-le list:

Blagorodni gospod!

Na Vašo cenjeno ponudbo v »Slov. N.« Vam kot neznan prijatelj priporočam, da se skoro oglasite v hiši Antona Graparja v B*.

Vaš

skriti pritatelj.

Popoldne je napregel voziček in se peljal na sosednjo pošto, kjer je oddal pismo.

* * *

Čez osem dni je bil Grapar že boljše volje. Oglasil se je bil pri njem mladi Kovač iz V, ter namignil, da je dobil pismo po pritatelju, kateri mu naroča, da se oglasi tukaj. V kratkem sta se sporazumela. Grapar je nosil na mizo najboljše boteljke še pozno v noč, a proti jutru se je odpeljal s Kovačem v V. — Tam si je dal vse razkazati

in je bil popolnoma zadovoljen s tem, kar je videl. Vračajoč se proti domu, se je oglasil v P. pri sestri ter dejal hčeri:

»Zdaj se pa le odpravi, pojdeva domov!«

Mrzla burja je pihala po pusti planjavi, in mlake so bile pokrite z debelim ledom, ko sta se vozila proti domu.

»Včeraj se je pri meni oglasil mlad trgovec iz V. ter poprosil tvoje roke. Glej torej, kako se boš obnašala proti njemu, ko zopet pride. Videl te je že nekoč v P. pri neki veselici, kakor mi je pravil!«

Samo te besede je izpregovoril Grapar med potjo. Hči mu ni odgovorila ničesar. Dobro je vedela, da je vsaka beseda zastonj. Ali kakor popari ledena slana drobno cvetjiče v mrzli pomladni noči, tako so poparile te besede cvetje upanja v njenem srcu. Zavila se je tesneje v ogrinjalo, da ji je sililo čez obraz, in da se niso videle svetle solze, deroče ji nevzdržema iz lepih oči.

Dospevši domov, je zbežala naglo v svojo sobo ter se ondukaj zaklenila. Tedaj je pa za trdno sklenila, da se ne vda, da ostane zvesta njemu, kateremu je dala svoje srce in častno besedo svojo. Kdo jo more siliti? Ali ne zbeži lahko še izpred oltarja? Ali ni mlada, da gre, ako je treba, tudi služiti? Toda, kako naj ostane z njim v zvezi? V hišo ni smel več, a na-njo bode gotovo pazil oče, da se ne bode mogla ganiti nikamor. Tu bode morala pomagati Dragica! —

Dokler ni bila Vikičina skrivnost znana še nobenemu, je bila tudi ljubezen njena bolj hladna in bolj računajoča. Vsiljevali so se ji večsi pomisleki, ali dela prav, ko se vdaje človeku, katerega pozna še tako malo časa, o katerem ne ve ni dobrega, ni slabega iz prejšnjega življenja. Ali lep in navidezno pošten obraz ne more lagati? — Odkar je pa začutila upor očetov, odkar ni smela več občevati z njim, od tedaj je postala ta ljubezen njena globoka, požrtvovalna...

* * *

Mladi Kovač je začel zahajati večkrat h Graparju. Dasi je bila pot dolga, vendar je prihajal redno vsaki teden. Vikica mu je bila predstavljena, a čutil je takoj, da ni napravil na-njo ugodnega vtiska. Kakor prvi teden, tako je bila hladna proti njemu tudi pozneje. Le iz vljudnosti, in da ni bilo brezpotrebni^m besed v hiši, je posedavala v njegovi družbi, večjidel molčeč, samo na vprašanja kratko odgovarjajoč. — Kovač ni poznal njenih razmer, zato je upal od dne do dne, da gane njeno srce. Grapar pa je čakal, kdaj bode začel siliti Kovač, da se stvar dovrši . . .

Mladi Kovač je pa bil od dne do dne bolj zaljubljen. A kolikor je bil bolj zaljubljen, toliko nerodnejše se je vedel proti Vikici — da včasih ni vedel, kaj bi govoril, in posedal je molče zraven nje.

Nekega dne se je pa vendar drznil in jo vprašal, kdaj se ga vendar usmili. Tedaj mu je pa ona izjavila odločno, da nikdar.

Kovač je bil toliko moški, da ni zahteval očetovega posredovanja. Pač pa je odslej zahajal h Graparju bolj poredkoma in mislil tako polagoma izostati za vselej . . .

Med tem pa je Dragica prenašala pisma Vikičina na pošto in knjigovodjeva s pošte. Tako tedaj ni bilo nobenega upanja za Dragotina Kovača . . .

Ko je Grapar zaslutil, da ni vse v pravem redu, je postal kar hipoma neznosen. Ni je bilo iz njegovih ust več prijazne besede; vse mu je bilo na poti in nikogar ni več pogledal s prijaznim očesom.

Nekega večera pa se je dolgo mudil v Vikičini sobi. Ko jo je zapustil, je bila Vikica objokana, in ni je bilo izpregledati več dni. Grapar pa je preklinjal. Ni si mislil, da se mu postavi hči po robu, in to ga je razkačilo tako, da je skoro zbolel . . .

Ko je bila zmešnjava na vrhuncu in je bil Grapar odločen, da stori siloma konec tem neprijetnostim, je pomagal vsem iz zadrege neki dogodek.

Neko jutro, ko se je bilo komaj do dobra zdanilo, so se odprla vrata v gostilniško sobo Graparjevo, in vstopila je tuja ženska. Imeti je morala komaj dvajset let, a njen blede, upadli obraz, globoko udrete oči in bolehalo, trhlo truplo jo je delalo mnogo starejšo. Na rokah je nosila precej velik omot. Trudna in izmučena je bila videti, da je komaj prilezla do klopi, kamor je pazljivo položila omot. Nato je zahtevala, da se ji napravi kava.

Vikica je bila sama v sobi, kjer je nekaj pospravljala. Smilila se ji je ženska, in hitela je, da pripravi kavo. Toda predno odide iz sobe, se oglasi iz omota droben, hripav otročji glasek; komaj ga je bilo slišati, tako tih, tako tožen je bil ta jok. Tujka vzame naglo dete v naročje, in izpod odeje se prikaže drobna, suhljata glavica.

»Ah, ti ubogi črviček, kako si ti bolančkan, kako si ti lačkan,« je tolaži mati, pritiskajoč osinjele ustnice na uvela ličca.

Otrok se je dalje zvijal in vpil, iztegoval ročice, a ona ga je položila na prsi, da bi ga utolažila. Toda, ti moj Bog, od česa naj bi nakrmila dete, ko sama od včeraj opoldne ni bila zaužila ničesar! A dete se je zvijalo in kričalo od glada.

Vikica hiti in prinese kavo. Med tem ko je tujka pila, vzame ona dete v naročje in mu zre v obrazek.

Ne iz gole radovednosti, nego bolj iz sočutja vpraša tujko:

»Kam pa ste namenjeni?«

»Ne daleč,« odgovori ona, »samo do vaše vasi.«

In ne da bi jo Vikica nadalje izpraševala, ji začne sama pripovedovati:

»Doma sem tam z Dolenjskega, kjer imajo stariši moji lepo kmetijo in precejšnje posestvo. Pred nedavnim časom je bil v naši vasi v službi neki Ivan R. Začel je laziti za menoj, mi obetal, da me vzame, in tako sem — se izpozabila. Ko je videl posledice, je izginil, in komaj prošli teden sem pozvedela, da je tukaj kot knjigovodja. — Zdaj mi pa ne odide! Koliko sem morala prestati zaradi njega! Stariši so me zapodili, vse kaže s prstom za menoj, a jaz se klatim in ubijam po svetü od kraja do kraja. — Toda vse bi še prestala, samo da bi bil zvest on, ki je kriv vse te nesreče moje!« . . .

Nihče ni vedel, kaj se je po tem dogodku vršilo v srcu Vikičinem. Hodila je okoli nema, brez nad, brez življenja, neobčutna za vse, kar se je godilo okoli nje in z njo . . .

In ko se je čez dolgo zopet prikazal v hiši Dragotin, tedaj so se izpolnile njegove želje, Vikica je postala njegova nevesta. Še isti večer se je določila poroka na spomlad. —

IV.

Na večer onega dne, ko je pripeljal Dragotin mlado svojo soprogo na dom, je bila zbrana v Slugovi krčmi v V. vesela družba. Skozi napol priprta vrata male sobice, namenjene samo odličnejšim gostom, so se jedva svetili medli žarki ob stropu viseče svetilnice vzpričo gostega tobakovega dima. In vendar je iz te zakajene, nizke in zadohle sobe zvenel razposajen smeh, slišali se glasni pogovori, šale in jalovi dovtipi vse vprek, da je ta šum odmeval celo na sicer tihotno ulico.

Slugova krčma je bila nizko poslopjice in je imela v pritličju kuhinjo in samo dve sobi, eno za navadne, a drugo manjšo za odličnejše goste. Ob nedeljah so se shajali tukaj redno trški fantje, cvilila je harmonika šepavega Franceta, se razlegalo teptanje podkovanih črevljev, se svetili okrogli obrazi rdečeličnih tržank in odmevalo vpitje in hripavo prepevanje.

Včasih se je komu polomilo tudi kako rebro, premeščala morda pretrda glava ali izpahnila roka ali noga. Toda za vse to se krčmar

Sluga ni dosti zmenil. Ob takih prilikah je flegmatično zaprl vrata, da ni videl ničesar ter čakal potrpežljivo, da je nehala rabuka. Nato je začel nositi z nova liter za litrom, dokler se niso pograbili v drugo in morda isto noč še v tretje.

Toda ob delavnikih je bila mala sobica natlačena tudi z odličnejšimi gosti. Sluga je namreč točil v trgu najboljše vino in je imel čast, da je bil prijatelj z najpremožnejšim tržanom, veletržcem Malyjem. Maly pa je vodil vse tržane na konopcu. Bogastvo ima povsod privlačno silo, tudi v trgu V., in tako so tekali za njim vsi tržani, katere je pogledal s prijaznim očesom.

Nocoj je bila tedaj taka družba pri Slugi.

»Ah, ali ste jo videli danes, gospod Maly? Ta tepec ima večjo srečo, nego pamet,« je stokal pegasti adjunkt gospod Vrešec.

»Hm, radoveden sem, ali ga kaj oteše ta bistrooka debeluška,« pristavi drobni, slokobedri trški župan Pevec.

»Ba-a-a, kaj še! Tega ne izpremeni niti ogenj; kakor je vaju, tako bo delal. Celi dan bo prečepal z naježenimi obrvmi in odurnim pogledom v svoji prodajalnici, dočim bo morala ona zraven njega plesti nogavice, šivati otročje srajčice, plesti čipke, ali pa prižigati mu dvakrajcarske smodke,« odgovori Maly, zroč samosvestno s svojimi drobnimi, živimi očmi po ostali družbi, kakor da je povedal Bog ve kaj bistrournega.

»Zvečer pa, ko se komaj zapre prodajalnica, že bode tudi ugašnila luč v njegovem stanovanju. Bože mili, to bo življenje!« doda suhi, škileči lekarnar.

»Še neslanega soka ji ne bode privoščil,« pritrdi debeluhasti pekovski mojster.

»Kaj pa mislite, kako se bosta gledali s taščo? O jejmine, to, to bo šele šola!« se oglasi nekdo drugi.

»Pustimo to in pogovorimo se raje kaj važnejšega, se zasmeye mlad človek dolgega, dolgočasnega obraza. Bil je sin krčmarja »Pri luni«. »Jaz pravim, da je vsekako važen in imeniten dogodek za naš trg, da se je pomnožilo število naših gospa za eno številko in to za imenitno številko!«

»Kako to? Kako to?« jih vpraša hkrati več.

Oni se nagne imenitno na stolu nazaj, povleče za redke, še precej dolge brčice, pa pravi:

»Kako to? Hm, gospa Vikica, tako ji je menda ime —«

»Glej ga, že ime njeno ve,« zavpije Maly. »Ta vražji človek, ah, ta vam je pravi!«

Onemu je vidno ugajala Malyjeva opazka, zato nadaljuje:

»No, gospa Vikica je lepa! Vrhu tega je ona v našem trgu nova, in vsaka novost našim tržanom izredno ugaja. Zato tudi nikakor ne dvomim, da postane ta gospa Vikica takoj solnce med trškimi damami, ako jo bode le Dragotin vodil v družbe!«

»Hm, to je, to je! Toda prav tega jaz ne verjamem! Čepela bo doma, čepela, to je moje prepričanje,« se oglasi zopet lekarnar.

»Dobro, dobro, naj čepi,« nadaljuje krčmarjev sin. »Toda pri vsem tem ne bo pozabljena. Ah, radoveden sem, kdo od tržkih gospodov bo prvi poskušal vzeti to trdnjavo!«

»Ah, ah, ba-a-a, ali bo pa tudi vredno, da se ta trdnjava naskoči?« zeva Maly.

V sobo pridrsa krčmar Sluga.

»Aha, že vem, o kom se menite! Ta Dragotin Kovač, hm, ta pač ni najbistroumnejši človek na svetu. Povem vam, odkar je gospodar, ni bil niti enkrat v moji krčmi. In v drugo tudi ne hodi! Kadar pa se vozi po svojih kupčijah, tedaj stisne pod pazduho kos kruha, vtakne v žep merico brinovca ali slivovca, pa prehodi ob tem polovico sveta! Ah, meni se zares smili njegova gospa, ki je tako zala!«

Vsi se zasmijejo. Maly pa mu položi desnico na ramo, rekoč:

»Nič naj vam ne bode žal po Dragotinu! Pa ga popijemo mi toliko več. Še en liter, pa še ne gremo!«

»Ah, pa izpraznimo kozarec na zdravje gospe Dragotinove,« vpije nekdo izmed družbe.

Krčmarju se zadovoljno raztegnejo usta, naglo prinese novi liter in natoči. Lekarnar pa začne z jokajočim glasom:

»Kol'kor kapljic, tol'ko let,
Bog ji daj na svet' živet'!

Vsa družba poprime za njim, izpraznijo se kozarci, a Sluga je moral vnovič prineesti.

Ko je bil šum največji in je tudi krčmar sedel kakor prilepljen in kimal, se izmuzne Maly iz sobe, prehodi vežo ter izgine v kuhinji, kjer je za mizo slonela, napol dremaje, Slugova rejenka, brdka Milica.

V spalni, moderno opravljeni sobi pa je tedaj na mehkem, z rumeno svilo prevlečenem naslanjaču, napol sede, napol leže, ždela mlada Malyjeva soproga.

Bila je šibka, srednje velike rasti, drobnega, podolgovatega obraza in velikih plavih in sanjavih oči, iz katerih je odsevala nenavadna dobrodušnost.

Vsaki trenotek je vzdignila glavo, prisluškujoč, ali skoro ne zasliši na stopnicah dobro ji znanih stopinj.

Toda ura je potekla za uro, njega pa le ni hotelo biti. Z vsakim trenotkom je legala neprozornejša megla srčne žalosti na njeno lice, in skozi dolge, svilene trepalnice lepih oči so ji silile pekoče solze.

Po polnoči je že bilo, in slišala je zadnje glasove po trških ulicah, a njenega soproga le ni hotelo biti.

Ni mogla ostati več na miru. Stopivši k oknu, je odmaknila zastor, odprla okno, in sveži vzduh tople pomladne noči je silil v sobo. S pokošenih travnikov je duhtelo seno, in iz grmovja na bližnjem vrtu se je oglašal slavec.

Malyjevka se je naslonila na okno ter željno pila te glasove, ki so ji silili s tako nepoznano močjo do srca.

Ura je potekala za uro, a ona se je zdramila šele tedaj, ko so se proti jutru začeli koraki na stopnicah. Naglo se je umaknila.

V sobo pa je stopil Maly ter se začel šumno razgovarjati. Prej je pa še potegnil iz omare steklenico konjaka, naglo zvrnil par čašic v razsušeno grlo, glasno tlesknil z jezikom, zakašljaj ter legel.

In skoro je spal tako sladko, kakor spi otrok v zibeli. —

Gospoj Vikici se pa nocojšnjo noč gotovo ni sanjalo, da se je sinoči že napivalo na njeno zdravje v krčmi pri Slugi, in da je bila predmet živahne konverzacije.

V.

Dragotin Kovač vendar ni bil toliko napačen človek, kakor so ga bili obsodili sinoči v Slugovi krčmi. Da se je izogibal družbe, je bila kriva največ njegova vzgoja. Dokler je gospodaril stari Kovač, je morala veljati v vsem njegova volja. Dal je sina nekoliko let v realko, a kmalu ga je vtaknil v prodajalnico, kjer je moral odslej tičati po cele dneve. Zvečer je pa stari takoj pozaklenil vsa vrata, in živa duša ni mogla ni ven, ni noter. S početka je Dragotin to robstvo le težko prenašal, a njegova nepresamosvestna čud se je kmalu vdala, in po nekolikih letih se ni brigal več za tovariše. Ker je bil edinec, je vedel, da bo nekdanj vse njegovo, in tedaj je bila varčnost le njemu v korist; in res je postal v kratkem tako skop, da ga je bil stari vesel.

Ko je pa stari legel k večnemu počitku, je ostal Dragotin tak, kakršen je bil pod vplivom očetovim. Imetje se mu je množilo od dne do dne, a z njim tudi zavest, da ne potrebuje od nikogar ničesar; tako tudi ni zahajal nikamor. In to so mu tovariši izza mladih nog šteli tako za zlo, da so ga pikali pri vsaki priliki.

Toliko bolj je pa bila sina vesela mati, katera se je bila tudi skopuštva navzela od moža. Opravljala je vse sama po hiši, niti dekle ni imela, samo zato, da ni bilo treba trošiti za njo. Včasih je trpela toliko, kakor nobena dekla, in privoščila si je komaj najpotrebnejše. Kadar je hodila po trgu, je kazalo vse za njo, tako revno je bila oblečena. S sinom sta se razumela najbolje. Večkrat mu je dejala:

»Kadar se boš ženil, se ne ženi v domačem kraju. Le poglej jih, kako se nosijo! Kočarjeva hči, pa vsako nedeljo novo krilo. Še za sol ni, pa svilena ruta na glavi! In te gosposke goske! Kolikor zaslužiš v treh mesecih, še za klobuke ne bi zadostovalo. Ti moraš paziti, da ti donese nevesta vsaj toliko, da se bo od obresti sama hranila, oblačila, in da še kaj ostane od njih . . .«

Dragotin je materi pritrjeval; bil je popolnoma njenih misli. Ker pa ni imel nikjer nobenega znanja, se mu je zdelo najboljšje, da si najde nevesto po — časopisih. In posrečilo se mu je res, da jo je dobil.

To seveda ni bilo po godu trškim gospem materam, razpolagajočim z odraslimi hčera. Sklenile so, da bodo popolnoma prezirale njega in soprogo, ako bi se drznil, da bi jo dovedel v njih družbo . . .

Nocoj je gospa Vikica prespala prvo noč v novem svojem domovanju.

Po zajutreku ji reče soprog:

»Dopoldne boš imela zadosti opravila po hiši; pomagaj materi, saj tako ne more zmagovati vsega sama. Popoldne pa prideš nekoliko v prodajalnico, tam je mnogo opravila.«

Vikica ga je neverno poslušala in drznila si je pripomniti:

»Mislila sem, da me danes predstaviš odličnejšim družinam v trgu.«

Dragotin jo osupel pogleda, rekoč:

»Ah, draga moja, jaz sem vedno doma. Toliko imam skrbi in dela, da mi ne preostaje prav nobenega časa, da bi koga obiskaval.«

»O jejmine, še tega bi bilo treba,« pristavi urno tašča. »Tudi za-te bo najbolje, da bodeš ostajala doma. Ti poseti ne prinašajo nič dobrega, pač pa včasih razpor in nemir v zakonsko življenje.«

Vikici je šinila vsa kri v lica. Izprevidela je takoj situvacijo, in v duhu se ji je prikazala dolga vrsta dolgočasnih dni. Nemilo so jo dirnile besede taščine. Moj Bog, prvi dan, pa že tako govorjenje!

Toda tudi tašči se je Vikica zamerila s svojim govorom, in od tega časa je smatrala snaho samo za lahkoživega, porednega otroka, katerega je treba resno strahovati . . .

Tako je nastala med njima že prvi dan neka sicer še nevidna stena, neka mržnja, katera pa je postajala pozneje bolj in bolj vidna, bolj in bolj občutna . . .

Dragotin se je ozrl v Vikico, ko je bila umolknila, in čutil je, da je zašel predaleč; da bi vsaj nekoliko ublažil prvi vtisk, je dejal:

»No, včasih že pojdeva kam, toda samo zaradi tebe, draga moja, samo zaradi tebe! Toda danes ne utegnem, veruj mi! Morda v nedeljo popoldne!« . . .

Tako je potekal prvi teden gospej Vikici v vedno enakih opravilih. Dopoldne se je sukala po kuhinji in pospravljala po sobah. Pri teh opravilih pa ji je bila tašča vedno za petami; vedno je pazila, kako se poprijemlje Vikica tega ali onega dela, in čestokrat je mrmrala med zobmi opazke, da niso dandanašnje mladenke za nobeno rabo. Koliko bi bila dala Vikica, da je smela biti samo en trenotek sama! — Popoldne pa je morala prečepati v prodajalnici poleg svojega moža ali pa tudi sama, ko se je ta čestokrat odpravil, da obišče filijalko v bližnji vasi; tam je imel nastavljeno neko žensko, ki mu je vodila kupčijo.

Tako življenje pač ni bilo preprijetno, ali Vikica bi bila vse z veseljem prebila, samo da bi bil mož nekoliko drugačen; toda ta se je bore malo za-njo brigal, ampak hladen, da celo mrzel je bil do nje, a po glavi mu je vrvela kupčija, sama kupčija . . .

Prišla je nedelja. Gospa Vikica je stopala z Dragotinom proti cerkvi. Sicer Dragotin niti v cerkev ni zahajal, toda danes je moral spremiti soprogo, da ji pokaže družinsko klop. — Ljudje so pred cerkvijo prodajali zijala. Tu je stala gruča kmetiških mladeničev, tam kopica rokodelcev, zopet drugje družbica nagizdanih trških »gigrlov«, kateri so merili z očmi od pet do glave vsako mimo idočo mladenko, bodisi gosposko, bodisi kmetiško.

Ko je stopala Vikica skozi mnogovrstne te »špalirje«, je povabila oči; kajti čutila je, da je zašla zdaj pod kritiški nož tržanov vseh slojev. Celo Dragotinu je prihajalo nekako tesno okoli srca, in bil je v vidni zadregi, ko se je hkratu obrnilo toliko opazujočih oči na njiju. Prav oddahnil se je, ko je stopil v žagrad, odkoder je pokazal soprogi klop; sam pa se je stisnil v kot za vrata.

Vikica je pokleknila v klop, odprla knjigo ter se uglobila v molitev. — Ko je čez nekoliko časa povzdignila glavo, je videla, da jo opazuje dvoje modrih, sanjavih očes iz nasprotne klopi.

Tam je sedela gospa Malyjeva . . .

Po končanem opraviilu Dragotin svojim očem ni verjel, ko je videl, da prihaja njegova soproga iz cerkve skupno z gospo Malyjevo; odšel je bil nekoliko prej iz cerkve ter je počakal zunaj.

Še bolj pa se je začudil, ko ga ogovori Malyjevka:

»Gospod Kovač, gotovo nam napravite to uslugo, da nas obiščete popoldne s svojo gospo. Vedite, da sva stari prijateljici, še iz samostanske šole. In koliko si imava dopovedati!«

»Ah, gospa,« je odgovoril presenečen, »jaz nikakor ne utegnem; imam neko nujno pot. Pač pa lahko pojde ona; toliko lažje se kaj pomenita!«

»Bodisi, toda gotovo!« . . .

(Dalje prihodnjič.)



Gledališka pisma.

Piše dr. Fr. Zbašnik.

I.

Dobrohotnost urednikova, katero nam je zahvaliti, da se izselijo gledališke kritike iz dosedaj jim odmerjenih, nekoliko tesnih in omejenih prostorov Zvonovega listka ter se vrste med leposlovno, torej imenitnejše gradivo Zvonovo — nas je spravila v nemalo zadrego; kajti zavedamo se popolnoma dolžnosti, ki nastanejo iz tega za nas.

Dosedaj smo se, kadar smo si bili v svesti nedostatnosti svojih kritik, često tolažili s tem, da se spisom v listku itak ne pripisuje posebna važnost, in v tešilo nam je bilo to, da smo se včasih ozrli nazaj na one kritike, ki so jih pisali drugi, in ki se tudi niso kdo ve kako odlikovale od naših.

Poslej te tolažbe ne bomo imeli več. Zdaj se po vsej pravici lahko zahteva od nas, da je to, kar pišemo, tehtovito, temeljito; zastopati nam bo odločno in javno svoja načela, ki jih imamo glede umetnosti sploh in glede dramatike posebej; gledati nam bo, da to, kar podamo čitatelju, ni bar ali pleva, temveč jedro. V to svrho pa bo treba mnogo razmišljevanja in preudarjanja in kolikor toliko tudi — ne sramujemo se izreči prave besede — študij.

Malokomu je znano, kako težavno je pisati pri nas kritike v obče, posebej pa še gledališke kritike.

Pred vsem je jezik, ki stavi včasih še ovire.

takega se je pokazal tudi za svoje smrti. Ni se potemtakem čuditi, da se je kmalu raznesel glas, da ga je za dokaz njegove nedolžnosti odpeljal sv. Frančišek Serafinski v nebesa, kjer mu je bil pripravil mesto že njegov izpovednik; in nekateri ljudje so ga začeli smatrati za mučenika. Drugi pa — med njimi zlasti sorodnik Friderik — so naravnost trdili, da je Trenk še pred svojo smrtjo svet slepil s tem svojim ponašanjem; obdolžili so ga, da je zastupil svojega izpovednika in sebe s takim strupom, o katerem je mogel na tanko presoditi, koliko se ga mora vzeti, da se umre o napovedanem času.



Ženitna ponudba.

Spisal Premec.

(Konec.)

VI.



Pa nikar se predolgo ne ustavlja! Saj veš, da posel skrbne gospodinje je, da se drži doma. Malyjevi so pa tudi tako prevzetni, da ni preveč občevati z njimi.«
Tako je dejala tašča Vikici, ko je ta stopala pozno popoldne nizdoli po stopnicah, da poseti Malyjevko. Toda Vikica je ni poslušala; vesela je bila, da je zopet prosta, zopet enkrat sama. Razvedrilo se ji je lice, ko je stopala po prašnih trških ulicah.

Malyjevka jo je že dolgo pričakovala. Vedla jo je takoj v svoj mali, bogato in tudi dosti okusno opremljeni budoar; skozi težke preproge je jedva uhajala solnčna luč v ta prostor, v katerem je bil večni polumrak.

Kmalu se je razvil med njima živahen razgovor. Preteklo je bilo že nekoliko let, odkar sta bili zapustili skupno samostansko šolo. Ker sta bili enakih let in podobnih značajev, ju je v samostanu kmalu združila vez najintimnejšega prijateljstva; druga ni mogla biti brez druge, in ko sta se razhajali, se skoro nista mogli utolažiti. Dopisovali sta si še dolgo potem, a moj Bog, na svetu mine vse, vsakdo ima svoje skrbi, vsakdo svoja opravila, in tako se sčasoma pozabijo tudi najboljši prijatelji. Tudi med Vikico in Malyjevko so prihajala pisma vedno redkejša, dokler niso prenehala popolnoma.

Toda danes, ko sta se sešli tako nenadno čez osem let, se je hipoma ponovilo njiju prijateljstvo.

»Torej, ker želiš vedeti, kako sem se vpregla v zakonski tajarem, naj ti povem ob kratkem nekatere črtice iz vsakdanjega svojega življenja,« je nadaljevala gospa Malyjeva zapričeti razgovor.

»Moj oče, kakor ti je znano, je bil veletržec v Grahovem. Dal me je v samostansko šolo v Loko, da bi se vsaj kolikor toliko izomikala, kajti drugih dekliških šol Slovenci tako doslej nismo premogli; da bi me bil pa dal v kak zavod na Nemško, za to je bil preveč zaveden Slovenec. Moj Bog, kolikokrat je tožil, kako smo Slovenci še daleč za drugimi narodi, ko celo prepotrebni višji dekliški šoli nekaterniki delajo toliko ovir! — Ko sva se ločili, sem ostala doma, v hiši očetovi. Kako se mi je godilo doma, sem ti popisala večkrat v pismih in mi ni treba zdaj ponavljati. Boljše se pač ne more goditi ptici v gnezdu, nego se je godilo meni, dokler sem imela še živega skrbnega in tako ljubečega očeta. Matere, veš, da nisem že tedaj več imela, ko sva se medve spoznali.

Toda usoda je hotela, da sem izgubila prekmalu tudi očeta . . .

Bilo je nekega zimskega večera. Burja je tulila okoli hiše, in sneg je na drobno in gosto naletaval; v sobi pa, kjer smo sedeli oče, brat Rihard in jaz, se je širila dobrodejna toplota od visoke, v kotu stoječe peči. Oče je pri pisalni mizi urejal račune, Rihard je bral iz neke knjige, a jaz sem pletla ter v duhu brodila Bog ve kod po svoji preteklosti. Tedaj se pa premakne stol očetov, in ko se z Rihardom ozreva, vidiva, da je bil obraz očetov mrtvaško bled, a desnico je tiščal na prsih; komaj je še izpregovoril in dejal s slabim, tihim, pojemajočim glasom:

»Zelo mi je slabo, po zdravnika!«

Priskočiva, a že je bilo prepozno; njegove oči so se še enkrat ozrle na naju, tako milo, s tako žalostno bolestnim izrazom, da sva zdrgetala, toda takoj so se zopet zaprle, zaprle za večno.

Tedaj pa se je usula gruča snega s strehe mimo okna nizdolu, in zabučalo je s tako silo, da se je potresla vsa hiša . . . Moj Bog, na ta večer se ne smem spomniti! Oče je bil majhen, debeluhast, polnokrven, in gibanje bi mu bilo dobro delo. Ali on je najraje posedal, prepuščajoč Rihardu zunanja opravila, in to mu ni delo dobro. Zadela ga je srčna kap, ko je bil izpolnil komaj petdeseto leto . . .

Gospa Malyjevka je umolknila; prevzeli so jo bili bolestni spomini, in pred oči ji je stopil oni s črnimi zastori premreženi prostor, v katerega sredini je ležal med zimskim cvetjem in voščeniimi svečami

nepremično pokojnik, čigar lica so bila tako prepadla in oči globoko vdrte. Spomnila se je dolgega žalostnega izprevida, ki se je počasi pomikal po globokem snegu tja na pusto pokopališče, kjer so brili zimski vetrovi, in kjer se je odprla v stranski kapelici temna rakeva; da je sprejela vase trhlo truplo. Že tedaj si je bila želela tudi ona tja noter, da bi ostala pri njem, ki ga je tako ljubila; a tudi danes so bili vzrok in nagibi k temu povsem različni! . . .

Strmela je nekoliko časa pred-se, kakor ne bi bilo nobenega pri njej; a Vikica je umela, kaj se godi v njej, zato je ni motila.

»Brat moj, Rihard«, je nadaljevala čez nekoliko časa Malyjevka, »je prevzel po očetovi smrti trgovino. Živela sva bolj sama za-se, in želela si nisem izpremembe. Jaz sem mu gospodinjala, a on je vodil kupčijo.

Toda kmalu je prišlo vse drugače. Rihard se je — zaljubil. Moj Bog, in kako neumno zaljubil!

V trg so prišli po letu na hlad nekateri letoviščniki iz Trsta. Bilo je več družin, ki so preplavile nalik povodnji trg in vso okolico. V gostilnici »Pri belem zajcu« se je nastanil prileten gospod, mestni inženir iz Trsta; gospod Batestin, to mu je bil priimek, je imel krasno hčerko Lucijo. Ta je bila pravi pravcati tip italijanske lepote, in takoj, ko se je prikazala, so bili zaljubljeni vanjo vsi mladeniči in celo starci, komaj se gibajoči ob svojih palicah. In zraven svoje lepote je bila videti tako naivna in rosno nedolžna kakor na pol razcvetli rožni popek. Drugega seveda ni imela, nego svojo lepoto.

Rihard se je slučajno seznanil z gospodom Batestinom ter videl krasno hčerko njegovo. Od tedaj pa je zahajal vedno v njiju družbo . . . no, in čez dobra dva meseca sta bila z Lucijo — poročena. Znala ga je tako očarati, da ni vedel sam za-se. Po bogastvu mu res ni bilo treba vpraševati, toda hladno in trezno razmišljujoč človek bi bil vendar prej pozvedoval po značaju svoje izvoljenke, posebno, ako je ni še nikdar videl v svojem življenju. Toda Rihard je bil predober; nobenemu človeku ni zaupal slabosti, zraven pa je bil še poln romantiškega duha, in tako je zašel — v pogubo . . .

Na svatbo je bil povabljen tudi zdanji moj soprog, gospod Maly, kot daljnji sorodnik gospoda Batestina. Še tisti večer mi je pravil, kako me ljubi, in da me zasubi. Jaz ga nisem s prva poslušala, vendar nočem tajiti, da je napravil na-me ugoden vtisk. Toda ni mi bilo na tem, da se že omožim, ko mi je bilo v domači hiši tako ugodno.

Kmalu pa sem si zaželela proč! Lucija me je takoj od začetka sovražila in vedela je za-se pridobiti tudi Riharda, tako da mi ni bilo

več ostati doma. Tako je prišlo, da sem bila z Malyjem prijaznejša vsakokrat, ko je prišel k nam. Zdelo se mi je, da me ljubi, in prikupil se je tudi meni, in naposled sem ga ljubila prav od srca. No, zdaj vem, da on mene ni ljubil nikdar!

»Ali nisi srečna!« jo vpraša osupla Vikica.

Malyjevka ji položi drobno roko na ramo, ji zre naravnost v oči, pa pravi:

»Dozdaj še ni prišlo čez moje ustnice to, kar sem izdala zdaj tebi. In zanašajoč se na tvoj značaj, ti povem, da sem zelo, zelo nesrečna!«

Počasi ji je prilezla debela solza po bledem licu, a naglo jo je obrisala ter nadaljevala:

»Prvi dnevi mojega zakona so bili srečni, kajti Maly mi je hlinil največjo naklonjenost. Toda kmalu sem izprevidela, da mu je bilo samo do tega, da si je z mojim denarjem pomnožil svoje bogastvo. Začel me je zanemarjati, a ko je še videl, da ne bode otrok, je postal popolnoma neznosem in surov. Po cele noči popiva po gostilnicah in počenja morda še kaj hujšega. Ah, da ima Rihard drugo ženo, kdaj bi bila že pri njem!«

»Ah, ah,« vzklikne Vikica, »kdo bi si bil mislil! Oh, ti uboga prijateljica moja! . . .«

»Pa tudi moj brat ni srečen; nisem ti še povedala do zadnjega o njem. V hiši je hotela gospodovati sama Lucija, in Rihard je bil po ljubezni do nje tako zaslepljen, da je popolnoma podlegel njenemu vplivu, in hoteč ustreči vsaki njeni želji, je trosil nečuvvene vsote za njene toalete, in hiša njegova je postala zbirališče vseh lačnih, podlih in pustolovnih kavalirjev tržaških; njen oče pa se je stalno naselil pri Rihardu.

Naposled je vendar Rihardu začelo iti po glavi, da to ne more imeti dobrega konca; osokolil se je ter hotel narediti konec nesmielnemu potratnemu življenju, a bilo je — prepozno; žena se mu je porogljivo zasmejala. In ostalo je pri starem! — Lucija mu je povila krepkega dečka, in s tem sinčkom se Rihard tolaži, in ta ljubezen ga še zadržuje, da ne porabi zadnjega sredstva proti ženi svoji. — Staremu Batestinu pa tako življenje jako prija . . . Bog ve, kako se vse to konča, hočemo videti! . . .«

Malyjevka je umolknila. Solnce je bilo že zatonilo za bližnjimi griči, in v sobi je postala popolnoma tema, toda oni nista tega niti zapazili. Vikici se je bila v tem kratkem času Malyjevka smilila, in molče ji je stisnila roko. — Dolgo sta še presedeli skupaj, in morala je tudi Vikica še povedati zgodbe svoje.

Pri razstanku pa je morala obljubiti, da še večkrat poseti prijateljico.

Po trgu so že slabo brlele zamazane svetilnice, ko je stopala mlada Kovačica z Malyjevo deklo proti domu . . .

»Moj Bog, moj Bog, da si upaš izostajati tako dolgo! Ah, pri naši hiši nismo vajeni tega! Kdaj je Dragotin že doma in vendar je hodil po drugačnih potih kakor ti,« je stokala tašča, ko je prišla Vikici posvetit po stopnicah . . .

VII.

Vikica ni donesla v zakon one ljubezni, katera je toliko potrebna, da se ohrani v družini mir, da se premagajo nevšečnosti, in da se prenašajo s potrpežljivostjo sitnosti in dolžnosti tega stanu. Ljubezen, katero je bila oddala tako nepremišljeno nevrednežu, je sicer kmalu ugasnila, in malo je bilo potreba, da bi si jo bil pridobil njen soprog. Toda Dragotin se je trudil okoli nje samo toliko časa, da jo je dobil, in da je ob enem nekaj priženil; tisti čas je bil celo nekako zaljubljen. Toda odkar je bila Vikica njegova, se je za-njo le malo briga; zadovoljen je bil, da ga je slušala v vsem, kar je zahteval, drugemu mu ni bilo mar.

Ali Dragotinove sitnosti bi bila še prenašala, da ni bilo tašče. Ko je pa videla, da Dragotin prepušča vse materi, da sme ta delati z njo, kar se ji poljubi, da jo ima pri hiši samo za deklo, tedaj se je uprl njen ponos. Toda še je potrpežljiva, misleč, da se vendar kaj izpremeni.

Toda motila se je. Kakor prve dni, tako ji je bila tudi pozneje tašča povsod in vedno za petami; ničesar ji ni naredila po volji, in kadar je tašča tako stokala in se križala, da dandanes mlade ženske niso nič prida, tedaj je Dragotin ni zagovarjal — in bilo je videti, da ima raje mater, in da ji verjame več, negoli soprogi.

Kadar se je Vikici le že preveč zdelo in se je možu potožila, je ta navadno odgovoril:

»Ah, draga moja, potrpi nekoliko, saj vidiš, da je starost sitna . . . Sicer pa mati moja ne pretirava povsem; ona je izkušena žena, in prav lahko se naučiš kaj od nje. Potrpi torej!«

»Toda kadar dokončam svoje delo, tedaj mi vendar dovoliš, da obiščem včasih svojo prijateljico Malyjevko?«

»Hm, draga moja, kaj hočeš vedno tam? Vsakdo ima svoja opravila, in preveč prijaznosti ni dobro imeti z nikomer.«

»Toda medve se poznavata že davno!«

»Nič ne de, draga moja! Dokler se nista videli, niti vedeli druga za drugo, sta bili prav lahko druga brez druge; zakaj ne bi bili še zdaj? Glej mene, jaz ne občujem z nikomer, pa se mi vendar ne godi slabo; zdrav sem, hranim se pošteno, v prodajalnici mi gre dobro... dasi ne zahajam nikamor.«

»Ah, proti tem razlogom seveda ni ugovora,« je menila ona sarkastiško . . .

Toda drugi dan ga ni več vprašala; še tisti dan popoldne, brž ko je bila opravila svoja opravila, je posetila Malyjevko . . .

Ko se je vrnila, jo je zopet sprejela tašča z ne preveč laskavimi pozdravi, a Dragotin je — molčal; ko je videl, da se ni brigala za njegove opomine, jo je pustil na miru. Ona pa je nadaljevala svoje posle, kakor se ne bi bilo zgodilo nič . . .

Odslej je Vikica vedno po dvakrat na teden hodila k Malyjevki, in Dragotin se je temu privadil, kakor bi to moralo biti tako; dasi ga je početkom pekla ta ženina trma, vendar si ji ni upal reči ničesar, ker je bil preboječ in premiroljuben. Za zabavljice pa, s katerimi jo je obsipala ob takih prilikah tašča, se niti zmenila ni; naredila se je gluha in slepa za vse, pa delala po svoji volji . . .

Nekega dne, ko je Vikica zopet posetila Malyjevko, je našla pri njej Malyja; videti je bil dobre volje, kajti šalil se je z ženo. Soproga mu je predstavila Vikico, in glej čudo — Maly je obsedel na bližnjem naslanjaču ter se je ves čas udeleževal pogovora. Proti večeru pa je spremil Vikico sam do njenega doma ter jo povabil, naj skoro zopet pride v kratkem k njim na posete . . .

Odslej je našla Vikica Malyja doma vselej, kadar je posetila prijateljico svojo; in celo, kadar je Vikica odšla, je čestokrat ostal doma ter prebil večer pri svoji soprogi. In le-ta je začela upati, da se morda vendar še vrnejo oni prošli blaženi časi, ko sta se razvnela s soprogom. In v tem smislu je tudi večkrat govorila Vikici, ko se je soprogo slučajno oddalil . . .

Toda Vikica ni bila teh misli; premalo bi bila ženska, da ni občutila, kako so čestokrat Malyjeve oči visele na njenih ustnicah, ko je kaj pripovedovala: kako se je vroča roka njegova večkrat dotaknila njenih prstov, kadar jo je spremljal proti domu — in k spremljanju se ji je često ponudil; čutila je, da je ona povod izpremenjenega življenja Malyjevega ter najnovejši predmet njegove nebrzdane strasti. Že je hotela kar ustaviti te posete, toda smilila se ji je zopet prijateljica, katera bi bila brez nje popolnoma osamela. Da, na željo Malyjevkinjo je odzdaj zahajala Vikica še češče k njim.

To je poostrilo razmere v domači hiši; odslej ni zabavljala sama tašča, čestokrat ji je pomagal tudi Dragotin.

Začeli so se domači prepiri v pravem pomenu besede, toda Vikica ni odnehala . . .

»Ah, kako sem ti hvaležna na tvojih posetih, Vikica,« je dejala ob neki priliki Malyjevka. »Zdaj, ko ima soprog moj tudi doma nekaj družbe, je ves drugačen; izpremenil se je na bolje, in ta preobrat si učinila baš ti, ki znaš tako vrlo zabavati s svojim prirojenim humorjem.«

Vikica ni odgovorila na to ničesar; zardela je in pomilovala pri sebi prijateljico, da je tako kratkovidna. Ob enem se ji je pa oglasila tudi vest, da ne dela prav, ker ji tega ne razodene, in to tem bolj, ker je čutila, da tudi njej izredno prija družčina Malyjeva. Kaj se hoče? Doma hladen, do skrajnosti hladen in neduhovit soprog, a tukaj živahen, zgovoren mož, ki se je vidno trudil, da bi si pridobil njeno naklonjenost . . .

Maly jo je čisto tudi pričakoval na stopnicah, kadar je prihajala na poset; pohitel ji je naproti ter strastno stiskal drobno njeno desnico, katero je čestokrat tudi poljubil, pri tem pa so jo zadevali žarki pogledi iz njegovega očesa . . .

Sama je globoko občutila opasnost, v katero se bolj in bolj podaje s temi poseti, in vendar ni imela moralne moči, da bi jih bila pretrgala; ker je nekako slast črpala iz njih, je sama sebe slepila ter si izmišljala vzrokov, ki ji tega ne dopuščajo, da bi popustila itak osamljeno in nesrečno prijateljico. In kadar je že zmagovala v njej njene duševnosti boljša polovica, tedaj se je vzpel zopet nje ponos, češ, da bi nje tašča smatrala to kot zmago, ako bi hipoma prekinila svoje posete . . .

In ginila je v njej bolj in bolj vsa moralna moč, in kakor se človek, ki se potaplja, poprime vsake bilke, tako se je i ona poprijela misli, da bi tukaj utegnila pomagati Dragica.

Pisala je po-njo, in res je ta došla še med tednom. Odslej pa ni nikdar več sama šla k Malyjevim, spremila jo je vselej Dragica . . .

Ko je Maly prvič zagledal Dragico, mu je zakročil zloben smehlaj okoli ustnic, in takoj je uganil, kaj to pomeni. Toda menil je tudi, da sme biti zdaj toliko bolj gotov svoje zmage; češ, kdor ima čisto vest, ne potrebuje »varuha čednosti«. —

Toda Maly se je znal tudi zatajevati; tako ravnodušnega se je kazal, da Vikica, ki ga je opazovala, ni mogla ugeniti, kako mu ugaja prihod njene sestre, ki ga je ona sama provzročila, a s tem le dokazala, da sama nima dovolj moralne moči proti njegovim naskokom.

VIII.

Maly je sicer iskal navadno po zimi zabave po bližnjih mestih, kjer je ostajal čestokrat po cele mesece. Prvo leto je vzel s seboj tudi soprogo, a drugo leto že tega ni storil, kajti njena navzočnost ga je ovirala kolikor toliko, da se ni mogel gibati, kakor bi se bil rad. Bil je grozen sebičnež, ki je stregel, kar je mogel, svojemu razkošju, in njegova podla čud ni poznala nobene moralne meje.

Toda vrlo je umel svoje poltne namene, svoje strasti tako zakrivati, da mu ni moglo do živega niti najbistrejše oko. Z najprijaznejšim obrazom, z najbolj izbrano vljudnostjo in pretkano umetelnostjo se je loteval svoje žrtve, katera se mu je le malokdaj izvila.

Letos pa Maly ni mislil na to, da bi odšel v mesto; ukrenil je, da napravi doma nekaj veselice, h katerim povabi trško gospodo.

Najprej je taki veselici dal povod god njegove soproge. — Ko ji je razodel, da hoče sijajno praznovati nje priliko, tedaj je bila ona še bolj uverjena, da bode vendar še vse dobro. V svoji veseli razburjenosti mu je ovila roko okoli vratu, položila ustnice svoje na njegovo čelo ter ga pogledala tako hvaležno, da bi bila ganila vsakega drugega, le Maly ni občutil ničesar; samo hladno jo je pogladil po nekoliko zardelem licu ter odšel . . .

Ona pa se je vdala sladkim sanjam o obnovljeni zakonski sreči . . .

* * *

Na predvečer njenega godu se je pri Malyju zbrala vsa odličnejša družba trška. —

Prišel je sodnik s soprogo in štirimi odraslimi hčera, advokat dr. Belec s svojo pritlikavo in bledikasto soprogo, ki pa mu je bila donesla za vsaki centimeter dolgosti svoje po celi tisočak . . . prišel je sodni adjunkt Vrešec, dva učitelja, novi kaplan gospod Lojze, davkar, davčni kontrolor in davčni pristav s svojimi soprogi, župan Pevec, lekarnar, nekoliko trgovcev, a prišel je nocoj tudi — Dragotin Kovač s soprogo in Dragico.

Spogledavali so se gospodje, ko so zagledali Dragotina v svoji družbi; hipoma je bil le-ta predmet mnogovrstnih dobrih in jalovih dovtipov, kolikor jih je premogel kdo. A tudi gospem se je danes nudila prilika, da so pokazale, kar so že davno obetale, da ga bodo namreč prezirale, ako dojde v družbo s soprogo svojo. —

Dragotina je prišel Maly osebno vabit, a drugim so se razposlala samo vabila. Vikica je bila namreč izjavila, da se udeleži večera samo s soprogom svojim; Maly se je moral torej hote ali nehote

vdati, dasi je — navzlic vljudnemu, gladkemu obrazu — na tihem preklinjal. Toda Dragotin se ni vdal tako hitro; mnogo sta morali moledovati Vikica in Dragica — trebalo je še mnogo podrobnih razprav, predno se je odločil s kislim obrazom, da pojde. In še na pragu bi se bil skoro vrnil.

Dragotina mati pa je pihala in sikala kakor kača, da se zdaj še njen sin pokvari, da postane pijanec, igralec in Bog ve kaj še vse; in vsega tega bo kriva Vikica.

»Oh, moj Bog, kam si zašla?« je pošepnila Dragica sestri. Res bi bilo bolje, da si vstopila v samostan, kakor si poželega malo pred poroko, nego da si prišla tej okrutnici v pest!«

Vikica ji ni odgovorila . . .

Malyjeva hiša je žarela nocoj v posebnem sijaju in blesku. Široke, položne stopnice so bile prevlečene čez in čez s težkimi perzijskimi preprogami, da se je stopalo po njih, kakor po mehken gozdnem mahu; po presledkih — na stopniščih — pa so se v koteh na nalašč prirejenih stojalih stiskale nalašč za ta večer iz mesta pripeljane eksotne rastline, raznovrstne palme in cikadeje, raznobojne kamelije in sijajne piramidaste azaleje. Po sobah se je širil mamljiv duh razcvetlih hiacintov in perzijskih korčkov. Vsa oprava se je svetila in lesketala v blestečem svitu mnogobrojnih luči na pristno srebrnih lestencih. Divani, naslanjači, chaise-longue, tabureti — vse je bilo prevlečeno z modro svileno prevlako. V podolgovati, z zimskim zelenjem odičeni jedilnici pa se je šibila z blesteče belim prtom pogrjnena miza pod težo jedilne oprave — finega servisa iz starosaskega porcelana in druge jedilne oprave ponajveč iz solidnega srebra. Da pa ne bi bilo namizje enolično, zato so skrbeli trije ogromni buketi, v dragocenih vazah razvrščeni po mizi, in pa lepa baterija buteljčk, nameščenih med posameznimi sedeži . . .

Po mnogih ceremonijoznih in deloma tudi ponesrečenih poklonih in po vljudnem prigovarjanju in posredovanju gospoda Malyja, ki je prav spretno opravljal »honorje« — je naposled posedla trška gospoda ter se vdala kulinarskim užitkom; in ko so začele pokati šampanjke, se je razvozlal jezik tudi najbolj sramežljivim povabljencom in povabljenkam . . .

Maly je hotel pokazati strmečim tržanom, da ni pretiran glas o njegovem bogastvu.

Tedaj se je tudi zgodilo da je začutil župan Pevec nujno potrebo, da je spustil ta-le imenitni govor:

»Častita družba, dragi prijatelji!

»Hm — kaj nas je danes — ne — nocoj, doneslo v to-le hišo, v to-le gostoljubno hišo, kjer — kjer — kjer nas prijatelj naš, gospod Maly tako — hm — tako gosti in na vse preljube načine napaja — hm — napaja? Oh — da ne bom preveč govoril, pa naj si vsakdo sam — sam odgovo — vori na to — vprašanjel — Hmmm . . . m. — Pa vendar, da ne bo kdo — hm — preveč ugibal, častita gospoda — naj mu povem, da bo jutri god naše, naše — hmmm — preljube gospe — prekrasne gospe — hm — Malyjevke! . . . Zatorej, da ne bom dosti govoril — hm — Bog jo živi još mnogaja leta!«

Ponosen na svoj vzneseni polet v govorniške sinje višave, je s tresočo roko dvignil čašo ter stopical najprej k Malyjevki, kateri se je sladko, dasi nekoliko okorno poklonil, a potem je trkal po vrsti z vsakim, kdor se mu je hotel približati.

»Živela gospa Malyjevka, živel gospod župan!« je vpilo vse vprek, in izpraznili so se kozarci. Župan pa si je brisal z modrim robcem obili pot, ki ga je bil zalil vzpričo nenavadnega duševnega napora.

Ko je bil z županovim govorom predrt led, tedaj je mislil vsakdo, da je tudi njegova dolžnost, da pokaže govorniški svoj dar. In začele so se napitnice ter vrstile brez konca in kraja: Malyju, navzočnim damam, sodniku, učiteljstvu, adjunktju, davkarju, tržanom, slogi in edinosti trški in tako dalje »in infinitum«.

Najiminitnejša napitnica pa, katera je vredna, da se otme pozabnosti, je bila ona, katero je nazadnje sprožil kaplan, gospod Lojze.

Gospod Lojze je bil srednje velik človek, bledikastega, podolgovatega obraza in črnih, kratkih las ter enakih drobnih, a živahnih oči; njegova polt je bila blesteča, a glas tenak, kakor šestnajstletne mladenke. No, gospod Lojze je čutil, da je lep, zato je tudi zmagonosno zri po omizju. V trgu je bil šele malo časa, a ker je bil veseljak, živahen v družbi, in ker je bila razširjena vest, da je »liberalen«, ga je bil povabil Maly.

Gospod Lojze pa je govoril v verzih, katere v natančnem besedilu tu navedemo, da se ohranijo slovenskemu slovstvu. — Evo jih:

Slavna gospoda!

Mi, ki smo se danes tukaj zbrali,
Mislim, da se ne bomo med saboj sabljali
In rvali! — Med nami vlada sloga,
Ki je najdražji dar od Boga.
Pustimo druge, naj se le sabljajo

In ob vsaki priliki lasajo
 Za vsak malenkostni in pravi »nič« —
 No, nje na ražnju pekel bo »h—č«.
 In z njimi vsi ti liberalci
 In z njimi tudi klerikalci
 In demokratje, komunisti,
 Prevratniki in socialisti,
 Idealisti in realisti . . .
 Pekli si bodo na ražnju obisti,
 A mi se jim bomo smejali,
 Ker se nismo med sabo sabljali . . .
 Ker naša deviza ostane in bo,
 Da srkamo v slogi to vince sladko.
 Zatorej zdaj čašo vzdignivši,
 Do dna jo v dušku 'zpraznivši,
 Naj vsak jo na zdravje izlije
 Te cele in lepe naše — »kompanije«!

Ko je gospod Lojze končal svoj poem, se je zmagonosno ozrl po zbrani družbi, katera se je začela strmeč zavedati, da ima med slabo vrlo nadahnjenega, nadarjenega in navdušenega pesnika, kateri še mnogo »obeta«.

Gospod Maly pa je zavpil: »Živio gospod kaplan, še mnoga leta in mnogi dan!«

In zopet so zazveneli kozarci ter se izpraznili . . .

V tem je pa v salonu zasviral češki kvintet potujočih »progarjev«, katere je bil Maly nalašč skrivaj naročil, ko so potovali pred nekolikimi dnevi skozi trg.

Hipoma je bila mladina pokoncu, in nekatere dame so obsule gospoda Lojzeta.

»Ah, gospod kaplan, samo en valček!«

To je bilo čivkanje okoli njega! Pristopile so še matere.

»Ah da, saj res, gospod kaplan! Vidite, mladine manjka, in saj to ni greh ka-li, ako se zavrtite parkrat!«

»Saj smo v zasebnih prostorih, in to ne bo nikomur v pohujšanje, gospod kaplan,« je zacvilil lekarničar. »Saj je še celo David plesal pred skrinjo zaveze!«

In od vseh strani je bilo slišati samo: »gospod kaplan«!

Ta pa se je branil z vsemi štirimi, a nazadnje se je rešil sitnosti s tem, da sta z debeluhasto, starikovo sodnico zarajala »štajriš«. —

Družba se je razkropila; mladina je plesala in se zabavala po svoje, četverica gospodov se je umaknila v oddaljeno sobico, kjer so izkušali v globokoumnem »mavšlju« drug družega prijateljski oskubsti

za nekoliko perja; a nekaj jih je ostalo še pri mizi, kjer so še vedno odletali proti stropu zamaški Cliquotovih šampanjk. — Med temi sta bila tudi Maly in Dragotin, a gospé so bile vse v salonu.

Dragotin, kateri je bil dolgo redkobeseden in neroden, kakor da sedi na trnju, se je polagoma ogrel in zapletel v pogovor z drugimi gosti, da sam ni vedel kako. V kratkem se je čutil prav domačega, in tudi šampanjec, katerega si ni bil sam še nikoli v življenju privoščil, mu je šel prav v slast.

Ko je vstal nekoliko od mize, je videl svojo soprogo, da je stala z Malyjevko pri bližnjem oknu; pristopil je k njima.

»No, kako se kaj zabavaš, Dragotin?« vpraša Vikica.

»Izborno, kakor vidiš,« odgovori on.

»Ah, saj sem ti pravila, pa mi nisi hotel verjeti,« pravi ona ter ga udari na rahlo s pahljačo po rdečem licu.

V tem hipu ga je nekaj izpreletelo, in začutil je, da to pred seboj stoječo krasno ženko vendar le ljubi, in da mu pravzaprav le slabo pristaje ona hladnost, katero ji je kazal.

»Tedaj nas pa odslej posetite večkrat,« reče Malyjevka.

»Oh, kadar vam bo drago, milostna«, odgovori Dragotin ter, poklonivši se, odide.

Oni dve sta se glasno zasmeli. Vikica pa je dejala:

»Moj Bog, v kako kratkem času je postal celi kavalir iz največjega filistra!«

In razgovarjali sta se dalje.

Ko se je vrnil Dragotin k mizi, je povzdignil Maly čašo svojo; lica so mu žarela, in jezik se mu je že nekoliko zapletal, ko je dejal:

»Veseli me, da smo pridobili vendar svoji družbi moža, kateri se nas je ogibal toliko časa. Da zve, kako ga spoštujem, in kako želim, da bi se sešli od zdaj večkrat, mu ponujam s tem bratovščino!«

Dragotin se ni protivil. Prijela sta čaši in z navzkriž objetimi rokami sta ju nagibala k ustnicam. V tem je prisopihal gospod Lojze, ki je bil srečno dovršil svoj »štajriš« ter intoniral v vrtoglaví visočini: »Bratje v kolo se vstopimo!« —

Vikica, ki je bila ravnokar plesala z adjunktom valček, je odšla iz salona, da bi se nekoliko ohladila; prekoračila je več sob, a nazadnje je nehote zašla v budoar gospe Malyjevke, kjer je sedla utrujena na divan. Iz oddaljenega salona so ji zveneli na uho akordi počasne mazurke, čulo se je drsanje po parketu in glasni šum in smeh iz drugih sob, po katerih so se bili razšli gostje. Tukaj pa je bilo tiho,

tako skrivnostno tiho! — Na mizi je brlela na pol zatisnjena svetilka, da so se v njeni svetlobi črtali obrisi različne oprave kakor v polumraku . . .

Utrujena je zatisnila oči, naslonila glavo na visoko naslonilo ter leno položila roke v naročje. Tako je slonela dolgo, dolgo, sanjajoč in razmišljujoč, da se je je naposled loteval spanec . . .

Malyjevka jo je iskala že dolgo; utrujena od nenavadnega šuma, razburjena od velikega veselja in že od narave slabih živcev, je hotela poiskati miren kotiček, kjer bi se lahko na samem razgovarjala s prijateljico ter tako dala duška današnjim svojim čutom. Nazadnje jo vendar najde; ko pa vidi, kako Vikica sladko dremlje, zatisne še nekoliko niže svetilko, ki je Vikici sijala ravno v obraz, stopi po prstih proti oknu, kjer nasloni glavo za težkim zastorom v roke, ter čaka, da se prijateljica zbudi . . .

Malyjevka še ni sedela dolgo za zastorom, ko začuje na mehkih preprogah stopinje, bližajoče se budoarju. Kmalu nato zapazi pri vratih soproga svojega.

Maly se ustavi na pragu; bil je videti nekamo nemiren, in oči so mu begale nestalno po raznih predmetih, dokler niso obvisle nad nepremično slonečo Vikico. Tedaj se je pa zablislil v njih uničujoč in užigajoč plamen, in desnica, s katero se je oprijel bližnjega naslanjača, se mu je tresla, da se je moral oprijeti tesnejše. In še vedno so bile njegove oči uprte v bledikasti in mirni obraz speče Vikice.

Malyjevka je skozi zastor opazovala svojega soproga. Nehote jo je izpreletel mraz, ko ga je videla tako razburjenega, in že je hotela stopiti predenj, a razna, nejasna, mešana čuvstva — osuplost, ogorčenost, strah, radovednost . . . so jo pridrževala, da se ni mogla premakniti nikamor.

Maly pa je stopil proti divanu, položil tresočo desnico Vikici na ramo, a takoj nato se sklonil in pritisnil vroče svoje ustnice na ustnice Vikičine. Hipoma se je zbudila Vikica iz rahle dremote in prestrašena je hotela planiti kvišku, a v tem hipcu je že klečal Maly pred njo, jo objemal, da se ni mogla ganiti nikamor, ter ji prisegal, kako jo ljubi, njo edino na svetu ljubi.

»Ah, gospa,« je hitel z navdušeno strastjo, »ah, ko bi vi vedeli, kako in koliko časa sem že hrepenel po tem trenutku, kako sem iskal prilike, da bi mogel biti z vami sam, sam le za kratek trenotek — vem, da me ne bi zavrgli! Koliko večerov, katere bi bil sicer prebil s prijatelji svojimi, sem žrtvoval zaradi vas, samo da sem vam smel zreti v ljubeznivo lice, v krasne oči! Ah, zakaj vas nisem poznal

prej! Toda tudi zdaj je še čas! Kdo nama more braniti, ako se hočeva ljubiti midva s pravo, gorečo ljubeznijo, kakršne ne morem najti pri svoji soprogi jaz, kakor niti vi pri svojem pustem in dolgočasnem možu? Ah, jaz le predobro vem, da niste srečni z njim, in da ne bodete nikdar! Ah, saj pa tudi vreden ni takega angelja, kakršen ste vi! Oh, gospa, samo eno znamenje vaše naklonjenosti, samo eno znamenje!»

In sklonil se je zopet proti njenim ustnicam . . .

Vikica ga je ves čas nestrpno poslušala, a zaman se je izkušala oprostiti njegovih jeklenih rok. Sicer pa tudi njegove strastne besede niso bile na-njo brezvplivne; čutila je navzlic mnogim nasprotnim občutkom, da bi zares mogla ljubiti tega lepega in tako strastnega moža. Toda zopet ji je hipoma z vso silo stopila pred oči bleda podoba prijateljčina; Malyjevke velike vodene oči so jo gledale tako milo, zdelo se ji je, da sliši njen prijazen glas, in s krepko odločnostjo se je otresla osladne mamljivosti, ki ji je pretila otemniti hladno razsodnost ter se polastiti nje duše.

Sklonila se je pokoncu, oko ji je zaplamtelo, in trd in osoren je bil njen glas, ko je hlastno dejala:

»Nikdar in nikdar, razumete, gospod! In tudi, ako bi res ne umela dolžnosti svoje, in ako bi bila res naklonjena — svoje prijateljice ne bi hotela izdati! — In zdaj vas prosim, odstopite, da odidem!«

Hotela je mimo njega, a on jo je prijel za roko, kakor s kleščami in jo prisilil, da je zopet sedla.

Tedaj se je pa odgrnil zastor pri oknu, in pred njima je stala Malyjevka; nobene kaplje krvi ni bilo v njenem licu in v njenih ustnicah, a noge so se ji šibile, in oči so ztle topo pred-se. S slabim, skoro pojemajočim glasom je izpregovorila:

»Hvala ti, Vikica! — Zdaj pa pojva k družbi!« Ni se ozrla v soproga, kateri je stisnil od jeze ustnico med zobe ter sikal kletvice; rahlo je prijela Vikico pod pazduho, in odšli sta . . .

Ostala družba ju je pogrešala že dolgo, vendar je še veselo rajala, ko sta dospeli med-njo. Toda skoro nato je tožila Malyjevka, da jo boli glava, in družba se je kmalu razšla, z lepimi spomini na imenitno praznovanje godu gospe Malyjevke.

IX.

Drugi dan je bil pri Kovačevih zelo pust in dolgočasen. Dragotina so boleli lasje, in ni se mu ljubilo zgodaj vstati kakor po navadi; ob devetih se je še stiskal pod odejo, in prepustil je soprogi, da je šla nadzorovat prodajalnico. Vikici je bilo to všeč; kajti ni mogla spati, in vrveli so ji po možganih sinočnji dogodki, da se jih ni mogla otresti. Molče in s povešeno glavo je potem zjutraj vršila svoje opravke, in niti porogljivi in zaderikavi glas njene tašče, katera je na Vikico zvrčala vso krivdo, da se je Dragotin pokvaril, je ni motil v njeni zamišljenosti.

»Moj Bog, zakaj nisi ostala tam, kjer si bila, ako si mislila tako delati! Ah, mi bi bili živeli lahko brez tebe in pošteno živeli,« se je srdila starka.

Vikica je molčala, a starko je ta molk še bolj razvnel, in cela ploha očitkov in ukorov se je usula na Vikico.

Dragica, ki je to slučajno slišala v bližnji sobi, je od nevolje kar prebledela; ni se mogla prečuditi, da molči sestra tako trdovratno. Naglo je odprla vrata, stopila pred starko ter rekla:

»Kaj mislite, da nimamo pri nas še toliko, da se ne more vrniti domov? In to vam tudi povem, da se skoro vrne; ne pustim je jaz v tem peklu! Očetu pa vse povem!«

»Ah, ljudje božji, ali ste čuli?« se je zgražala starka. »Take mlečnice, pa že znajo tako odgovarjati in bi že rade preobrnile svet! Oh, moj Bog, moj Bog, kam pridemo!«

In nadaljevala je svoje govore, a Vikica in Dragica sta bili že odšli v prodajalnico. — Vikica si ji to pot ni upala ugovarjati tudi zategadelj, ker ji je vendarle očitala vest, da ni prav ravnala, ko je zahajala k Malyjevim še potem, ko je zapazila, da Maly streže za njo; in morala je v srcu pritegniti tašči, da bi bilo bolje, ako bi bila ostajala doma . . .

Ko je Dragotin vstal, je obsula tudi njega mati z kopico ljubeznivosti.

»Čemu se pustiš voditi takemu nezrelemu otroku? Ali ne veš sam, kaj je prav? To ti povem, ako bo to tako dalje, pojdem od hiše jaz, ali pa ona!«

Dragičin upor jo je bil tako razkačil, da je pozabila vse obzirnosti. To pa je bilo tudi Dragotinu preveč; jezno je pograbil klobuk in krenil skozi vežna vrata na cesto . . .

Kar se že ni bilo zgodilo strašno dolgo, to se je zgodilo danes. Dragotin je prestopil prag Slugove krčme ter krenil proti mali stranski

sobici. Ko ni videl nikogar v prvi sobi, se je hotel vrniti, a ko je obstal pri vratih, je začul od znotraj neko govorjenje; zazdelo se mu je, da se je izgovarjalo tudi njegovo ime.

Postoji in poslušaj.

»Strašno dolgo že ne vidim več Malyja tukaj; včasih je bil pri vas kuhan in pečen, zdaj pa pravijo, da prečepa vedno le doma,« je govoril droben, pevajoč glasek, ki ga je takoj spoznal, da je notarjevega pisarja; le-ta je bil porabil priliko, ko je bil slučajno odsoten šef, ter je bil stopil k Slugovim, da ga v naglici zvrne kozarček.

»Ah, kaj hoče tukaj, ko ima doma tako izborna zabavo!« odgovori porogljivo Slugova Milica.

»Hm, pravijo, da je mlada Kovačica vedno tam,« pristavi pisar.

»In da zaradi nje ostaja Maly doma,« pritrdi Milica.

»Ha, ha, kaj pa Dragotin, ta kratkovidni možiček?«

»Ah, ta se ne briga za celi svet! Onadva se zabavata Malyjevki za hrbtom, on pa prezeba v svoji prodajalnici. Ah, to že čivkajo vrabci na strehi!«

Dragotin je slišal dovolj; hipoma mu je šinila vsa kri k srcu, a v obraz je prebledel kakor krpa; krčevito je stisnil pesti, a takoj je naglo stisnil klobuk prav nizko na čelo, kakor bi se hotel skriti celemu svetu. Obrnil se je ter stopil proti izhodu, vesel, da ga ni opazil nihče. Prišedši na cesto, pa je bežal, da so strmeč zrlji ljudje za njim.

Toda Milici se je bilo zazdelo, da sliši nekak šum v prvi sobi; stopila je na prag, a ko ni bilo nikogar videti, je stopila v prvi sobi k oknu. Prav tedaj pa je zavil mimo ogla Dragotin. Naglo se je vrnila v drugo sobo k pisarju.

»Ah, ah, meni se zdi, ako me vse ne vara, da naju je Dragotin Kovač poslušal, ko sva se midva menila o soprogi njegovi!«

»A-a!« je zazijal pisar.

Milica pa se je glasno zasmijala.

»O jej, o jej, to bo pa danes dan pri Kovačevih! Oh, rada bi videla ta prizor!«

»A-a!« je zategnil pisar že v drugič. —

Kmalu nato se je odpravil iz krčme tudi pisar; pri vratih je še postal, segel z desnico Milici po licu ter jo rahlo pobožal.

»Predno grem, te moram vendar še vprašati, ali me imaš še kaj rada?«

»Ah, saj veš da,« odgovori ona.

»Koliko?«

»Toliko!« Rekši iztegne Milica roki, kolikor more, da bi pokazala dolgost svoje ljubezni.

Pisar je bil zadovoljen in, pogladivši si rdeče svoje brke z obema rokama, je ponosno odšel . . .

Milica je ostala sama v sobi. Komaj so se zaprla vrata za pisarjem, že je vrgla pletenje iz rok, se leno naslonila na okno ter se škodoželjno smehljala.

»Ah, da bi me bil Dragotin le res slišal!« je pri sebi preudarjala. »Oh, kako zadoščenje, kako maščevanje bi bilo to za vse te muke, ki sem jih prestala, odkar sem bila prepričana, da me Maly zane-marja zaradi nje! Moj Bog, da bi le res bilo!«

X.

Dragotin je stopil, prišedši domov, najprej v prodajalnico. Po ozkem prostoru za prodajalnico, kjer je imel svoj »komptoar«, je taval nekoliko časa semtertja s težkimi, negotovimi koraki. V lice je bil rumen, in iz mokrih oči mu je švigal neukročen srd; stiskal je pesti, sikal kletvice med zobmi in besnel in rohnel je sam pri sebi, da ga je bilo groza videti. Mislil je, da Vikico najde tukaj. Prevzela ga je bila strast tako, da se gotovo ne bi bil brzdal niti pred trgovskimi pomočniki, niti pred kupovalci, ako bi jih bilo slučajno kaj v prodajalnici. K sreči je bila Vikica odšla nekoliko trenutkov prej v gornje prostore.

Ne meneč se za nikogar, je zaloputnil vrata za seboj ter stopil naglo po stopnicah v prvo nadstropje.

Tam pa je našel dekle Malyjevo, ko je ravno pripovedovala Vikici:

»Jejmine, kako so gospa hipoma oslabeli! Sinoči še tako veseli, a danes skoro na pol mrtvi. Kdo bi si bil mislil? Lepo vas prosijo, ako bi mogli priti popoldne samo za trenotek k njim.«

Dragotin se je takoj postavil pred njo.

»Povej svoji lepi gospe in svojemu še lepšemu gospodu, da moja žena ne pojde nikamor! Pač pa pridem jaz, da poravnam neke račune!«

Donelo je iz njegovih besed sovražno pretenje — to je čutila celo dekla; osupla je pogledala Vikico, a ko je videla, da je tudi ta vsa prestrašena, se je nerodno poklonila ter izginila.

Dragotin pa je stopil k Vikici.

»Tako tedaj! To so torej tvoji shodi — lepo prijateljstvo to! — Ti obiskuješ Malyjevko, da s svojimi poseti varaš mene in njo! —

Nesramnica! Podla stvar, ki nisi vredna, da te nosi zemlja! — Dej, reci, da ni res, ako si upaš, ako si nedolžna! — Fej! Celi trg že govori o tebi, a se roga meni, meni, ki sem bil doslej tako spoštovan, tako pošten, tako vzgleden človek! Fej te bodi! . . . Oh, moj Bog, da moram biti vprav jaz tako nesrečen! O joj, joj, kačo sem grel na svojem srcu, in zdaj me je pičila, da se je strup njen razlil po mojih žilah, da je uničeno telo moje in duša moja! O gorje, gorje ti, težak odgovor te čaka!«

Vedno bolj se je razvnel, vedno hujše je vpil. Njegovo vpitje pa je privabilo na lice mesta tudi taščo, a takoj za njo je prihitela še Dragica.

Oni pa je sedaj, ko je imel več prič, vpil le še huje.

»Oh, kam naj se sedaj denem, kam naj pogledam! S povešenimi očmi bom moral stopati po trgu, v tla bom moral gledati, ko pride kdo v prodajalnico — in to vse zaradi moje žene, ki je tako nizka, tako strašno nizka in podla! Oh, na mestu bi te ubil, da, ubil bi in ugonobil bi tebe in sebe!«

Stopil je bliže nje, ne meneč se za mater, niti za Dragico; nehote in nevede je vzdignil roko v strasti svoji, in težko je padla na Vikičino ramo.

Ta pa je stala pred njim bleda, mrtvaško bleda, a mirna in ponosna. Ni je ganilo njegovo tarnanje, niti njegovo stokanje, katero se ji je zdelo bolj smešno, nego resno in žalostno. — Šele, ko se je je roka njegova dotaknila tako nemilo, je zdrgetala pod udarcem, a tudi trdo stisnila ustnice, katere je bila vprav odprla, da bi se opravičila.

Starka, ki je dozdej tiho opazovala, kar se godi, je zdaj skozi nos zahohnjala: »Oh jej, nič ji ne bo škodilo, nič! Moj Bog, kadar mož tepe ženo, se smejejo angeljci! Moj Bog, kolikrat je mene moj stari — Bog mu daj dobro! Le jo, le jo — nič ji ne bo škodilo!« —

A Dragotin je v slepi strasti svoji položil drugič roko na njo, še predno je mogla zabraniti Dragica. Tedaj pa je le-ta stopila med njiju; prišla je sestro za roko ter jo vlekla za seboj v svojo sobico.

Vikica je stopala za njo v nekaki omotici, brez svoje volje, kakor otrok.

XI.

Dva dni po teh dogodkih je Dragotin po večerji sam stopal po svoji sobi. Roke je držal sklenjene na hrbtu, tilnik mu je bil upognjen, in videti je bil popolnoma strt in uničen; kamor mu je seglo oko, povsod vse prazno, povsod vse tiho, povsod vse pusto in zapuščeno,

Ni je bilo več Vikice, soproge njegove, ki je z navzočnostjo svojo oživiljala pusto sobo; odšla je bila takoj po onem dogodku z Dragico, ne da bi se bila od njega poslovila, niti da bi bila izpregovorila samo besedico v svoje opravičenje. V naglici sta bili zmetali z Dragico nekaj stvari v škatlje in odšli. In Vikica je bila pri tem tako neobčutljiva, tako popolnoma mirna, kakor ne bi se bilo zgodilo nič posebnega . . .

Danes se je bil Dragotin nekoliko umiril in začel je premišljevat zadnje dogodke bolj trezno. Začelo ga je biti sram, da se je tako razburil — on, katerega sicer ni razburila nobena stvar, on, kateri je bil sicer tako hladen, tako neobčutljiv! Kako hladno se je vedno vedel proti svoji soprogi — niti z migljajem ni izdal, da ima kaj ljubezni do nje. Da niti sam ni vedel, kako jo ljubi — do onega trenutka, ko se je prepričal na lastna ušesa, da ga ona vara. Tedaj pa mu je zaječalo srce — strepetalo je, kakor pod težkim udarcem in se krivilo v bolečinah, da mu je zmešalo celo trezni razsodek. V takem na pol brezumnem stanju se je izpozabil tako daleč, da je položil roko na-njo. In danes, ko to premišljuje, danes, ko nje ni več tukaj, danes, ko srce hrepeni po njej, danes se vprašuje:

»Ali je bilo tisto moje ravnanje upravičeno? Ali sem smel kaj takega uprizoriti na besede preproste natararice? Ali ni morda ona nedolžna?«

Ali zopet mu je šepetal drug glas, da je morda vendar resnica, kajti kako bi se o tem sicer govorilo že po krčmah, kako bi se drugače mogla blatiti njegova čast že po javnih krajih? In zopet ga je zaskalelo v srcu. Koliko bi bil dal, da bi bil vedel resnico, da bi smel reči z gotovostjo: ona je nedolžna, ali pa: ona je kriva!

In stopila mu je pred oči vsa ona doba, katero je preživel z njo, in priznati si je moral, da Vikica ni imela prijetnega življenja pri njem; celo materi svoji je dajal preveč oblasti nad-njo — in nič čudno ne bi bilo, ako si je ona drugod poiskala nadomestila ljubezni!

Nemiren je legel v posteljo in sklenil je, da mora dognati resnico . . .

* * *

Druzega dne proti poldnevu sta ropotala dva težka vozova po trških ulicah. Počasi in mogočno so stopali težki, visoki konji pod velikanskimi homoti, kakor bi premišljali vsako stopinjo svojo; ob straneh pa sta hodila voznika v visokih črevljih, vihteč dolga svoja biča po zraku ter pokajoč, da se je po vsem trgu razlegalo; semtertja pa sta z njima pobožala dolgo, sivkasto grivo lepih živali.

Pred Kovačevo hišo sta se vozova ustavila. Takoj za njima pa je prikoral Grapar, oče Vikičin, z resnim obrazom in razgubanim čelom; prišel je bil nekoliko pred vozoma z malim kolesljem ter se ustavil v neki gostilnici, čakajoč, da prideta voznika.

Zdaj je pa stopil v prodajalnico in hipoma stal pred osuplim Dragotinom. Nekoliko časa sta se oba merila z očmi, a kmalu je Dragotin povetil svoje. Grapar pa mu je nekaj pripovedoval z zamolklim, na pol pridušenim glasom. Dragotin je molče poslušal; potem pa je naglo dejal:

»Gori je vse; kar hočete, pa storite!«

Nato je pograbil klobuk ter hotel oditi. Toda takoj se je nečesa domislil, se obrnil ter dejal:

»Pa vozova zapeljite na dvorišče in tam nakladajte! Ni treba, da bi vse zijalo in delalo svoje opazke.«

Z brzimi koraki je odšel in takoj izginil za bližnjim ovinkom. Sam ni vedel, kje je, kaj dela — tako mu je vrelo po glavi, tako ga je tiščalo v prsih. Bežal je ven iz trga ter blodil po opustošenih njivah in travnikih, vedno dalje in dalje, sam ne vedoč, kam. Na jeziku pa mu je bilo vedno eno in isto, v enomer in ves čas je sikal in stokal:

»Ta sramota, oh, ta sramota!« . . .

Daleč od trga je zopet stopil na cesto. A tedaj je začul za sabo lahek ropot gosposke kočije. Predno se je zavedel, ga je došel Maly, vozeč se na izprehod. Že je hotel ustaviti ter povabiti Dragotina, da prisede; toda o pravem času ga je še posvaril notranji glas nemirne njegove vesti. Ozrl se je v Dragotina in takoj spoznal njegovo nenormalno stanje; obšla ga je zla slutnja, in ne, da bi mu bil kdo povedal, je takoj vedel, da Dragotin že ve vse.

Prisiljeno se je nasmejati pa pozdravil.

Toda v Dragotinu je zavrelo. Videl je pred seboj rušitelja svoje sreče, videl svojega največjega sovražnika — kakor bi trenil, se je oprijel Malyjeve kočije ter je izkušal, da bi prisedel.

»Ti . . . ti . . . ti zver, ti satan . . .« je sikal in se penil . . .

Toda Maly mu je siloma odtrgal roke od voza, švignil po konjih — in drdral je dalje, naglo kot blisk.

Dragotina pa je vrglo v stran, da bi bil kmalu obležal v jarku . . .

V tem pa sta voznika in še dva druga trška težaka nakladala na pripravljena vozova na dvorišču Vikičino opravo. Ko je stara Kovačica videla, kaj namerjajo, jih je hotela ovirati v njih delu; toda

Grapar jo je kmalu poučil, da nima tukaj nič govoriti. Od jeze se peneč, se je zaprla v svojo sobo, da je ni bilo več videti . . .

Oni pa so donašali po stopnicah najprej težke, svetlo izlikane predalnike, omare in okusno poslikane skrinje iz masivne orehovine, da so pod njimi mučno sopli, in da so jih trdi robovi želi globoko v roke; škripalo in zibalo je pohištvo po presledkih na stopnicah, kakor bi ječalo in se nerado ločilo od svojih prostorov, na katerih se je zdaj vzdigal debel prah in se kopičile umazane smeti. Za predelniki, omarami in skrinjami so prišle na vrsto postelji, mize in mizice, a nazadnje stoli in druga drobnjad. Nosači pa so se pri tem delu smejali in uganjali burke, da je odmevalo po hiši, kakor bi se obhajala hrupna veselica . . .

Ko je nekdo nesel zadnji stol po stopnicah, je zadel z njim tako nerodno ob zid, da mu je odletela noga.

»Pusti jo, naj ostane tukaj«, je zaupil hipoma drugi. »Morda ve, da se še kdaj vrne tudi polomljeni stol, in da se tedaj zopet pritisne k njemu!«

»Hm, to je že mogoče — toda menda tačas, kadar bom jaz — škof,« je zagodrnjal eden izmed voznikov.

Ko je bilo vse naloženo, so napeli vrvi po dolgem in počrez, nategnili, da je zaškrtalo in zaškripalo — in brž je bilo vse povezano. Črez in črez pa so potegnili zeleno pobarvano plahto.

Ko so potegnili konji in so se odprla vrata na dvorišče, je stala pred hišo gruča ljudi, ki so se radovedno ozirali, opravljali in smejali; hipoma se je bila namreč raznesla po trgu novica, kaj se godi pri Kovačevih . . .

* * *

Malyjevka ni drugi dan po domači veselici vstala; prehudo, prekruto jo je bil zadel nenadni udarec. Že prej bolehnna in slabotna, je zdaj popolnoma obnemogla. Soprogu pa ni zinila nobene besedice, nobenega očitanja. On pa se tudi ni brigal za njo in vesel je bil, da je molčala . . .

Še tisti dan je poslala, ko je videla, da ni soproga doma, po Vikico. Ali, kako se je začudila, ko ji je povedala dekla o nastopu Dragotinovem. Saj vendar ni mogoče, da bi bil še kdo drugi vedel o sinočnjem dogodku!

Kako strašno dolgočasno ji je bilo, ko je morala sama ležati, ko ni imela žive duše, s katero bi se bila mogla pogovoriti. In Vikice ni hotelo biti ne drugi dan, ne pozneje. Pač je zvedela, da je bilo

neko pismo za-njo, najbrž od Vikice, toda gospod je je vtaknil v žep. Tako ji je pripovedovala kuharica . . .

Po onem sestanku z Dragotinom pa se je Maly domislil, da mora v mesto; popustil je bolno soprogo in posle same ter se odpeljal še tisti dan . . .

Nesreča ne pride rada sama. Nekoliko dni pozneje je dobila Malyjevka od brata pismo, v katerem ji je naznanil, da se je ločil od soproge in tako izpraznil hišo svojo. Vzroka ji ni navedel.

»Nama je že usojeno tako,« je dejala, prebravši pismo . . .

Tako so potekali dnevi drug za drugim. Hrepenela je po Vikici, hotela je tudi že večkrat poslati po-njo, toda vselej se je premislila. Morala je priznati, da ima prav, da po onih dogodkih ne prestopi več praga Malyjeve hiše. Ker ni hotela po njej vpraševati, tudi ni vedela, da je ni več v trgu. Drugi si pa ni upal ziniti o tem, vedoč, da je vse v zvezi z njenim soprogom . . .

V tem sta pretekla dva meseca. Zunaj je sijala pomlad, in vrstili so se krasni dnevi drug za drugim; vrtovi so bili posuti s cvetjem, oglasil se je zopet slavec -- vse je bilo veselo, vse živo. A Malyja še ni bilo domov . . .

V milejšem letnem času je tudi Malyjevki odleglo, in začela je vstajati. Hodila je s prva po sobi, pozneje po vrtu in v nekotikih tednih je že bila trdna za silo.

Tedaj pa je pisala bratu dolgo pismo, na katero ji je takoj odgovoril, da jo sprejme srčno rad na svoj dom. Nikakor ni hotela več ostati pri svojem možu.

Dan, predno se je odpravila k bratu, je sklenila, da obišče Vikico. Bilo je še zelo zgodaj, ko je vstopila pri Dragotinu. Ta je bil osupel in v precejšnji zadregi. Skoro ni vedel, kako bi jo sprejel. Vendar jo je odvedel v sprejemnico.

Tam ga je vprašala Malyjevka po Vikici. Široko je odprl oči ter zrl, kakor bi hotel reči, da se ona šali z njim. A ko je izprevidel, da govori Malyjevka resno, je stopil v svojo sobo; takoj se je zopet vrnil ter donesl nekaj papirjev, katere je pred njo predložil.

Bila je — tožba za ločitev, katera mu je bila šele pred kratkim časom dostavljena . . .

Ko se je čez dobre pol ure vračala Malyjevka proti domu, je bila zapustila Dragotina ona slaba volja, katera ga je mučila že mesece. Naglo se je preoblekel, spravil nekaj nujnih reči v red, ukazal napreči in kmalu potem je oddrdral z dvorišča.

XII.

Pri Graparju so bili danes vsi nekako razburjeni. Mati Graparica se je nemirno vrtela okoli ognjišča, brisala raz čelo sitni pot, kateri ji je vedno silil črez redke sivkaste obrvi, in katerega je provzročevala soparica, hlapeča iz napol odkritih loncev in kozic. Iz največjega lonca, stoječega ponosno vprav na srednji luknji, pa je radovedno gledalo tolsto bedro puranovo; v kotu pod nizkim sklednikom se je še zdaj kopičilo njegovo perje, po katerem je prhala drobna mačica, iščoč po njem še kaj mesnega. Videti je bilo, da je sklenil življenje svoje pred nedolгим časom. In kdo ve, komu na čast!

Dragica je nemirna letala semtertja, iz kuhinje v gornje nadstropje in od tam zopet v kuhinjo. A stopala je tako tiho, da skoro ni bilo čuti njene stopinje. Posebno, ko je hodila mimo zadnjih vrat na dolgem hodniku, je stopala po prstih in le rahlo pritiskala svetlo kljuko, stopajoč v svojo sobo . . .

Grapar pa je hodil v gostilniški sobi od mize do mize. Tu je popravil žveplenke, tam pobrisal prah, tam zopet otresel prt, na katerem je bilo ostalo nekoliko drobtinic; v vsem njegovem vedenju pa je bilo tudi videti nekak nemir, in prijel je za to ali ono stvar tako hlastno, da se je prav čutila nervoznost, katera se ga je bila polastila . . .

Proti enajsti uri pa je vsem odleglo. V kuhinjo je pristopicala veselega obraza dobro rejena žena srednje starosti in velikosti.

»Hvala Bogu, vse je dobro!« je vzkliknila proti Graparici . . .

Gori pa, med mehкими blazinami in v polumraku, katerega so provzročevali nizko spuščeni zastori, je ležala Vikica. Bila je bleda, in njen prej okrogli obraz je bil videti, kakor bi se bil podaljšal; a s tem je pridobil več zanimivosti. Njeno oko je bilo izgubilo nekoliko onega žarnega ognja, a bilo je videti še bolj globoko in svetilo se je od blaženstva, ko ji je obviselo na drobni stvarci, ležeči zraven postelje na beli blazinici.

»Dajte jo sem,« je šepnila zraven stoječi babici

Ta ji poda hčerko.

Ona pa jo gleda in gleda, pritiska ustnice svoje na drobno čelce, na ozka ustca, na teme in šepeta v eno mer:

»Kako je lepa, kako je lepa!«

Toda hipoma ji kane v to blaženstvo grenka kaplja spomina.

»Ah, uboga stvarca, očeta nimaš — očeta!«

In solza ji stopi v oko ter kane na drobni obrazek . . .

Vrata se odpro in v sobo stopi mati, za njo Dragica in nazadnje še Grapar . . .

Dočim je bila vsa družina zbrana okoli Vikice, je priropotal voz pred vrata. Grapar je šel naglo nizdoli po stopnicah, a v vežo mu je stopil nasproti — Dragotin.

Neki izraz nejevolje je šinil Graparju preko obraza, in že je hotel Dragotinu kar hrbet obrniti.

Toda tedaj ga je prijel Dragotin za roko in hlastno ga je vlekel za saboj v sobo.

Tam pa je skoro pokleknil predenj, držeč njegovo desnico ter prosil:

»Odpustite, odpustite! Vrnite mi Vikico in vse popravim! — Vse bo še dobro!«

Toda Grapar je ostal hladen; niti z obrvmi ni trenil. Nazadnje pa je dejal mirno in resno:

»Dobil si mojo hčer po čudni poti, po oni dandanes že ne več nenavadni poti, po kateri se ženijo vsi sebičneži. In tega sem kriv jaz, kriva očetovska moja trma. Ko sem te zagledal, si mi bil všeč. Toda varal sem se o tebi, preveč sem ti zaupal. Mislil sem, da sem svojemu otroku pripravil dobro zavetišče, a namestu tega sem ga pripravil v nesrečo. Toda pri vsej svoji trdoti sem imel in imam še srce za svojo hčer, in bolje je, da se ločita, nego da bi ona imela živeti tako življenje pri tebi! Njej ne bi bil verjel, a poučila me je o vsem Dragica. — Torej lahko izprevidiš, da nimava nič več skupaj!«

Dragotin je bil uničen. Sam ni vedel, kaj mu je storiti. Imel je vendar toliko ponosa v sebi, da ni hotel nadalje moledovati. Zdelo se mu je, da se je tako že preveč ponižal.

Grapar pa je nadaljeval:

»Jaz gotovo ne dajem potuhe svojim otrokom, preveč mi je sveta očetovska dolžnost. Toda ker sem izprevidel, kako brezmiselno, kako brezsrčno si delal z mojo hčerjo, ne smem in ne morem drugače! — Doma ji bo pač manj krivice, nego pri tebi . . . In dobro si zapomni, kar ti rečem: tako, kakor si delal ti, ne delajo možje!« . . .

Dragotina je zadela vsaka beseda; premikal se je, kakor bi mu kdo rezal meso kosec za koscem raz telo . . . Ali hipoma ga je prevzela neka trma in dejal je:

»Jaz sem storil svojo dolžnost in sem se ponižal. Ker niste hoteli, vi glejte!«

Rekši se je obrnil in stopal je počasi skozi vežo. Poklical je hlapca in takoj je velel, da napreže.

Ko je že sedal na voz, je stopila k njemu Dragica. »Lep oče, kateri še svojega otroka noče videti!«

Dragotin jo je strmeč gledal. Toda kmalu je izpregledal, kaj to pomeni. Hipoma je pozabil vse, poslušal je samo svoje srce. Zagnal je vajeti daleč od sebe, pa razburjen hitel po stopnicah za Dragico.

Tam je planil k postelji, in ne da bi mogel spraviti besedico iz svojih ust, je pokleknil pred Vikico ter iskal njene roke in stiskal bele dolge prste na trepečoče svoje ustnice. Ona pa mu ni branila . . . Potem je pa naglo vstal, vzel dete v naročje ter mu zrl dolgo, dolgo v bledikasto ličce.

Drugi so se oddalili, in ostala sta sama. In začel se je med njima dolg pogovor, kateri se je končal z njenimi besedami:

»Vsa je podobna tebi, le poglej jo natančno!« . . .

* * *

Zdaj je Vikica zopet pri svojem možu v trgu. Toda Dragotin je ves drugačen. Otresel se je vsega vpliva, katerega je imela nanj mati. Odkazal ji je v hiši poseben prostor ter skrbel, da ji ni nedostajalo ničesar; saj je bila mati njegova. Toda ukazovati in med-nja se vtikati ni smela nič več.

To je starko tako razburilo, da je kmalu obolela, in da so jo že na zimo odpravili za vselej od hiše. —

Zdaj hodi Dragotin s svojo soprogo čestokrat v družbo in na izprehode; spremi jo semtertja na veselice, in najlepša sloga je med njima. Tudi ostalo razumništvo trško je z njegovim »izpreobrnjenjem« jako zadovoljno. Celó v njegovi hiši se zbere včasí kratkočasna družba.

Toda z Graparjem je bil takrat težko obračunal; le-ta se ni hotel vdati in ni hotel slišati ničesar o kakem sporazumljenju. Treba ga je bilo prijeti od vseh strani. In lotili so se ga vsi: mati, Vikica in Dragica. Ko se je pa vdal, je narekoval Dragotinu pogoje, katere je ta sprejel in se jih je tudi vestno držal . . .

Zopet je romala Vikičina oprava v trg, in postavili so se predalniki, skrinje in omare na prejšnja mesta; vse je bilo tako kot prej. Samo polomljenega stola niso dali popraviti, da je vendar ostal spomin, da nekdanj ni bilo vse v redu. —

Ljudje v trgu so kmalu pozabili prejšnjih dogodkov in le malokje so se še menili o Vikičinem begu in njeni vrnitvi. —

Vikica pa je bila srečna. —

* * *

Dragica je zdaj tudi že omožena z nekim železniškim uradnikom.

V trgu se je pa tudi marsikaj izpremenilo. Maly se je bil stalno naselil v stolnem mestu in je v trgu prodal svoje posestvo, katero je kupil neki Nemeec, tako da je zdaj v trgu tudi nemštvo primerno zastopano. Njegova soproga živi pri bratu ter je od njega sodno ločena. Vedno je še bolehnna in silno občutljiva. Z Vikico si dopisujeta . . .

Slugova Milica je vzela bledega notarjevega pisarja. Stanovala sta v Slugovi krčmi, in tako je lahko ona še vedno točarila in pomagala Slugi, ki se je bil v tem že zelo postaral. Vendar je še lazil po vinski kupčiji, vsaki večer se ga je dobro navlekel, cvileče prepeval s svojimi gosti. Le-ti pa niso bili več isti; kajti odkar ni bilo več Malyja, je hodila k Slugi v krčmo večinoma le trška sodrga. — Ko pa je umrl Sluga, je podedovala po njem Milica krčmo in vse, in zdaj ni treba pisarju več čepeti cele dneve pri pisalni mizi. — Pač pa prečepa vdano in pokorno v svojem kotu v kuhinji za mizo ter obira ostanke, dočim se žena suče okoli gostov in spravlja okrogle denarce v svoj žep . . . Včasih se pa prikaže v krčmi tudi župan Pevec, ki pa ni več župan, odkar je zmagala v trgu — konservativna stranka. Skupno z bivšim pisarjem ga zvrneta včasih na račun Pevčev v kuhinji po pol litra in se spominjata pri tem časov, »ki so bili« . . .

Poetiški navdahnjeni kaplan gospod Lojze je tudi izgubil iz trga. Nastali so časi, ki niso bili njegovemu liberalizmu nič kaj ugodni. Najprej ga je začel pisano gledati neposredni njegov predstojnik, polagoma vsi stanovski tovariši. Najbolje jo je pogodil, da se je umaknil tja daleč čez »veliko lužo«, kjer menda nekje v ameriškem pragozdu pase slovenske dušice, ki jih je nemila usoda iz drage domovine izgnala tja v novi svet. Ali jim tudi pridiguje v krasnih verzih, mi ni znano, toliko pa vem, da se njegovih dolarjev veseli marsikaka dobrodelna domača naprava, kajti pošlje jih vsako leto nekaj v rodno svojo zemljo. In tako si postavlja v srcih svojih rojakov, dasi odsoten, trajen spomin, Vsa čast mu!

XIII.

Bilo je nekega zimskega dne, ko je burja razgrajala okoli trških hiš, da si ni upal nihče izpod strehe. Od strešnih kapov so visele dolge in debele ledene sveče, da je človeka že zazeblo, ako se je na-nje oziral iz tople sobe. Vrabcí so prezebali okoli hišnih vrat in delali »koše«; šlo jim je za kožo . . .

Vikica je sedela v prodajalniškem »komptoarju« pri gorki peči ter zamišljeno zrla v knjigo, katera ji je bila zdrknila v naročje. Kar

zasliši, da se je oglasil zvonec pri vhodnih vratih; ozre se skozi okno v prodajalnico.

Tam pa se je pojavil visok, razcapan berač. Njegov še mladi, toda od pitja zabuhli obraz je kazal sledove duševne in telesne propadlosti ter pričal, da je mož živel hitro, zelo hitro. Lasje so mu bili dolgi in razmršeni in obleka slaba in razcefrana, da mu je komaj zakrivala prezeble ude, in tresoče se noge so čepele v raztrganih, starih opankih. Ves je trepetal mrazu, in le počasi je lezel naprej ter zahteval »frakelj« kratkega.

Vikica se je stresla, da jo je zazeblo po vsem životu, ko je zagledala ta obraz. Tako se ji je zdel znan, in vendar se ni mogla spomniti, kje ga je že bila videla. Toda, ko je berač izpregovoril, tedaj ga je hipoma spoznala.

Bil je nekdanji Rožičev knjigovodja.

Obrnila se je v stran in zbežala je naglo po stopnicah v gornje nadstropje. Tam je prijela dveletnega sinčka v naročje in ga pritisкала strastno na prsi . . .

V tistem trenutku je vstopil Dragotin, ki se je bil vprav vrnil iz svoje filijalke.

»Ljubi moj, pojdi v prodajalnico, pa daj onemu beraču nekoliko drobiža, poznam ga!«

Dragotin je odšel in mu stisnil v roke nekaj novcev. Ta pa se je zahvaljeval, priklanjajoč se do tal ter odšel.

Toda denar mu ni koristil. V bližnji žganjarnici ga je zapil in ker je potem še pijan razgrajal, so ga vrgli zvečer na cesto.

Nedaleč od tam pa so ga našli drugi dan zmrzlega. Preiskava je pokazala, da je bil begunec, ki je bil pred nekolikim časom pobegnil iz zapora v Gradiški, kjer je bil zaprt zaradi poneverjenja.



Tvoje oko.

Objel je zemljo temni mrak,
Prinesel mir ljudem sladak.
Na nebu zvezdic roj gori,
Kot biserji svetlo blešči.

Pa nekaj bolj se še blesti,
Pa nekaj lepše še gori.
Ti, dekle, vprašaš me za-to,
»To krasno tvoje je oko.«

Rudolf.

